

Výběr důležitých rozhodnutí
Evropského soudu pro lidská práva
pro justiční praxi z pohledu
Nejvyššího soudu

1/2017

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek

Výběr důležitých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi z pohledu Nejvyššího soudu

Výběr důležitých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi z pohledu Nejvyššího soudu je připravován v kolektivu soudců Nejvyššího soudu, vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva a pracovníků z oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu a má za cíl zvýšit povědomí odborné právní veřejnosti o aktuálních a konečných rozhodnutích Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Ve snaze o maximální informovanost jsou skutkový stav a řízení u vnitrostátních soudů shrnuty stručně tak, aby měl čtenář dobrý přehled o základních důvodech stížnosti. Důraz je kladen na pečlivý výběr nejpodstatnějších částí odůvodnění rozhodnutí, které jsou předloženy. Autorské komentáře, zpracované většinou soudci Nejvyššího soudu, vystihují přínos daného rozhodnutí pro české právní prostředí, odkazy na články Úmluvy a příslušná dotčená ustanovení národního práva spolu s uvedením klíčových slov zvyšují odbornou hodnotu periodika.

Redakční rada:

Předseda: prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.
Členové: JUDr. Antonín Drašík, Mgr. Aleš Pavel, JUDr. Pavel Pavlík,
JUDr. Lubomír Ptáček, JUDr. Vít A. Schorm, JUDr. Pavel Simon,
Mgr. et Mgr. Katarína Šipulová, M. St. (Oxon), Pr.D. (MUNI),
JUDr. Ivo Kouřil
Adresa redakce: Nejvyšší soud, Burešova 20, 657 37 Brno
tel.: +420 541 593 111, fax: +420 541 213 493
e-mail: podatelna@nsoud.cz

Ročník XXIII, číslo 1/2017

Vychází 21. března 2017.

ISSN 1214-3839, MK ČR E 1200

Vzor citace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva:

- Kummer proti České republice, č. 32133/11, rozsudek ze dne 27. 3. 2014
- Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království, č. 26766/05 a 22228/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2011, § 118

Předmluva

Vážení čtenáři,

společně se spuštěním nové webové domény tzv. zelené sbírky Nejvyššího soudu (sbirka.nsoud.cz) jsem velmi rád, že mohu představit také nový elektronický nástroj pro práci s přeloženými či anotovanými rozsudky Evropského soudu pro lidská práva, a to sice doménu eslp.nsoud.cz.

Snahou Nejvyššího soudu je umožnit čtenářům tzv. modré sbírky jednoduchý a elektronický přístup ke zpracovávaným rozhodnutím štrasburského soudu, a to včetně starších ročníků sbírky.

Výběr důležitých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi z pohledu Nejvyššího soudu již také nebude vycházet jako přílohový sešit k tzv. zelené sbírce, neboť již jako příloha není fakticky dodáván společně se Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek. V této souvislosti také dojde k přečíslování jeho ročníků tak, aby latinské číslo ročníku fakticky odráželo dobu, po kterou modrá sbírka skutečně vychází. Letošní XXIII. ročník tak bude v čísle 1/2017 obsahovat zpracovaných pět rozsudků Evropského soudu pro lidská práva, které budou čtenářům dostupné i elektronicky.

Cílem Nejvyššího soudu je nejen upozornit na judikaturu, která má celoevropský význam, ale činit tak způsobem, který bude dostupnější a atraktivnější z hlediska uživatelského prostředí pro čtenáře.

Mgr. Aleš Pavel

*člen redakční rady Výběru důležitých rozhodnutí Evropského soudu
pro lidská práva pro justiční praxi z pohledu Nejvyššího soudu*

ředitel kanceláře předsedy Nejvyššího soudu

OBSAH

Rozsudek Evropského soud pro lidská práva o stížnosti č. 17280/08 ve věci A. N. proti Litvě	s. 5
Rozsudek Evropského soud pro lidská práva o stížnosti č. 24130/11 a 29758/11 ve věci A a B proti Norsku	s. 17
Rozsudek Evropského soud pro lidská práva o stížnosti č. 29908/11 ve věci Ivanovski proti Bývalé Jugoslávské republice Makedonii	s. 30
Rozsudek Evropského soud pro lidská práva o stížnosti č. 16899/13 ve věci Vitaliy Mikhaylovich Kocherov a Anna Vitalyevna Segeyeva proti Rusku	s. 43
Rozsudek Evropského soud pro lidská práva o stížnosti č. 7472/14 ve věci D. L. proti Bulharsku	s. 53

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
ČTVRTÁ SEKCE
31. 5. 2016
VĚC A. N. proti Litvě
(rozsudek ve věci A. N. proti Litvě, stížnost č. 17280/08)

Dotčené články Úmluvy:
čl. 6 a 8 Úmluvy

Odkazy na českou právní úpravu:
§ 55–65 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
§ 34–49 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
§ 20 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Klíčová slova:

Právo na spravedlivý proces – přístup k soudu – ochrana soukromého života
– přiměřenost přijatých opatření

K otázce omezení svéprávnosti fyzické osoby za její procesní neúčasti

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí ESLP řeší otázku tvrzeného porušení čl. 6 a 8 Úmluvy, k němuž mělo dojít tím, že stěžovatel byl zbaven srozumitelné, praktické a účinné možnosti, jak získat přístup k soudu v souvislosti s řízením o omezení svéprávnosti, zejména s ohledem na jeho žádost o obnovu řízení o omezení svéprávnosti (porušení čl. 6 Úmluvy), přičemž zásah do stěžovatelova práva na ochranu soukromého života byl nepřiměřený legitimním cílům, které sledoval (porušení čl. 8 Úmluvy).

V případě čl. 6 Úmluvy Soud v případech týkajících se duševně nemocných osob připustil, že by vnitrostátní soudy měly disponovat určitým prostorem pro uvážení. Proto mohou být přijata vhodná procesní opatření, jejichž cílem je zajištění výkonu soudnictví, ochrany zdraví osob, kterých se taková řízení týkají, apod. Soud současně vzal v úvahu, že mohou nastat situace, kdy osoba, u níž lze přikročit k omezení svéprávnosti, není schopna vyjádřit srozumitelný názor na věc. Ovšem v mnoha případech skutečnost, že osobě musí být ustanoven opatrovník z důvodu, že si není schopna obstarávat své záležitosti, neznamená, že není schopen vyjádřit svůj názor na nastalou situaci. Je proto důležité, aby této osobě nebyl odepřen přístup k soudu a možnost být vyslechnuta. Je důležité dodržet zásadu spravedlivého procesu, kdy účastník občanského soudního řízení musí být především zajištěna možnost, aby se řízení mohl efektivně účastnit. V posuzované věci byl výsledek

řízení pro stěžovatele závažný, neboť v sázce byla jeho osobní autonomie téměř ve všech oblastech jeho života. Stěžovatel však byl v předmětné věci zbaven srozumitelné, praktické a účinné možnosti, jak získat přístup k soudu v souvislosti se svým řízením o omezení svéprávnosti, zejména s ohledem na jeho žádost o obnovu řízení o omezení svéprávnosti.

Soud dále zdůraznil, že jakýkoliv zásah do osobnostního práva na ochranu soukromého života představuje porušení čl. 8 Úmluvy, ledaže by byl „v souladu s právem“, sledoval by legitimní cíl (resp. cíle) podle čl. 8 odst. 2 Úmluvy a byl by „nezbytný v demokratické společnosti“ ve smyslu k požadovaným cílům. Soud v tomto případě vzal na vědomí, že řízení o omezení svéprávnosti stěžovatele měla právní základ, přičemž nebylo důvodu pochybovat o tom, že opatření přijatá soudem byla nařízena ve prospěch stěžovatele. Pokud se však týče otázky, zda omezení stěžovatelovy svéprávnosti bylo nutné a přiměřené, Soud mimo jiné zdůraznil, že zásah do práva stěžovatele na ochranu soukromého života byl velmi vážný, neboť následkem omezení jeho svéprávnosti se stal plně závislým na své matce jako opatrovnici v téměř všech oblastech svého života. Vlastní rozhodnutí soudu, který svéprávnost stěžovatele posuzoval, spočívalo zejména na dvou důkazech, a to na znaleckém posudku a na výpovědi jeho matky. Soud však neměl příležitost vyslechnout samotného stěžovatele. Tento soud tak neměl přímý kontakt s osobou, o jejíž svéprávnost se jednalo. Ač soud rozhodující ve věci nezpochyboval kompetenci lékaře, který podal znalecký posudek, přičemž se ztotožnil s názorem, že stěžovatel je vážně nemocen, Soud připomněl, že existence duševní nemoci, i když je závažná, nemůže být jediným důvodem pro omezení svéprávnosti v takovém rozsahu. Nad to byl stěžovatel fakticky omezen i v možnosti, aby sám mohl žádat, aby soud omezení jeho svéprávnosti zrušil. Závěrem Soud na základě zjištěných okolností dovodil, že předmětný zásah do práva stěžovatele na ochranu soukromého života byl nepřiměřený legitimním cílům, které sledoval.

Citované rozhodnutí Soudu lze chápat současně i jako příspěvek podporující náležitou aplikaci ustanovení občanského zákoníku týkající se omezení svéprávnosti člověka, resp. řízení o svéprávnosti podle zákona zvláštních řízeních soudních. Soudy rozhodující o této agendě mají k dispozici tezi, že institut omezení svéprávnosti není sankcí, nýbrž opatřením sloužícím především ochraně zájmu samotných fyzických osob, které pro svůj duševní stav nejsou schopny s dostatečnou vlastní odpovědností právně jednat. Ústavní soud např. mimo jiné ve svém nálezu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07, fakticky vyšel z úvahy, že je třeba se vyvarovat zásahu do ústavně chráněných práv, konkrétně do způsobilosti mít práva (čl. 5 Listiny základních práv a svobod), kdy je nezbytné vyloučit postup, který by nesl rysy charakterizované formálním, schematickým pohledem na projednávaný případ, bez snahy o individuální přístup ke každé jednotlivé věci s naprosto nekritickým přejímáním závěrů znaleckých posudků, v nichž jsou mnohdy formulovány odpovědi na dotazy soudů, které překračují meze odborného

posouzení a zasahují přímo do rozhodování soudů tím, že dávají přímý návod, jak má soud ve věci rozhodnout. Soudní rozhodnutí by pak nebylo rozhodnutím nezávislého soudu, ale soudního znalce. Ač je přitom znalecký posudek jedním ze základních důkazních prostředků v řízení o svéprávnosti, platí zásada, že v řízení je potřebné zjištění, jak se osoba, o jejíž svéprávnost jde, skutečně chová, jak se projevuje ve styku s lidmi, jak obstarává svoji domácnost a jak hospodaří se svým majetkem. Samotná skutečnost, že osoba trpí duševní poruchou, totiž ještě není důvodem pro omezení její svéprávnosti, resp. vyjádřeno jazykem základních práv – k omezení jejich základních práv, a je třeba též uvážit, proč nelze situaci případně řešit mírnějšími prostředky. Při rozhodování o omezení svéprávnosti se tak uplatňuje subsidiarita tohoto opatření (srovnej nálezy Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09).

Nelze pominout skutečnost, že v judikatuře ESLP je pevně zakotveno pravidlo, podle něhož *soudci, kteří vydávají rozhodnutí mající závažné dopady na soukromý život člověka (jakým je např. omezení svéprávnosti), by měli mít v zásadě s tímto člověkem osobní kontakt* (např. X. a Y. proti Chorvatsku, č. 5193/09, rozsudek ze dne 3. listopadu 2011). Významná je proto mimo jiné zásada, že zhlédnutí člověka podle § 38 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních a podle § 55 odst. 1 o. z. v řízení o jeho svéprávnosti má provést zásadně soudce (stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, sp. zn. Cpjn 201/2015, k výkladu ustanovení § 55 odst. 1 o. z. a § 38 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních).

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel se narodil v roce 1971 a v průběhu výkonu vojenské služby mu byla diagnostikována mírná forma schizofrenie, která se dále prohlubovala. Z toho důvodu byl stěžovatel posléze z vojenské služby propuštěn. Poté byl mnohokrát léčen v psychiatrických institucích a byla mu diagnostikována paranoidní schizofrenie. V roce 2006 se stěžovatel pokusil spáchat sebevraždu a byl znovu hospitalizován. Následně požádala matka stěžovatele státního zástupce o zahájení řízení o stěžovatelově svéprávnosti, neboť se stěžovatelův stav podle jejího názoru zhoršil natolik, že stěžovatel má strach vyjít z domu a neumí se postarat sám o sebe.

Na jednání u Okresního soudu v Akmené soud nařídil vypracování znaleckého posudku. Ten konstatoval, že stěžovatel trpí paranoidní schizofrenií neumožňující mu spravovat vlastní záležitosti. Soud se několikrát pokoušel stěžovatele seznámit s okolnostmi omezení jeho svéprávnosti, ale stěžovatel nikomu neotevřel. Na základě tohoto posudku a výpovědi matky stěžovatele litevský soud podanému návrhu státního zástupce vyhověl a stěžovatele omezil ve svéprávnosti v téměř všech oblastech jeho života. Rozhodnutí o omezení svéprávnosti bylo nicméně doručeno pouze matce nesympatickému, nikoliv nesympatickému samotnému. V únoru

roku 2007 stěžovatel sepsal dopis, ve kterém si stěžoval na léčení a zacházení v psychiatrických léčebnách a poukazoval na to, že jeho diagnóza byla stanovena podvodně. Následně určil okresní soud stěžovateli jako opatrovníka jeho matku. Když po osmi měsících opustil stěžovatel nemocniční zařízení, v němž byl nuceně hospitalizován, obrátil se na státem provozovanou organizaci poskytující právní poradenství se žádostí o vypracování odvolání proti rozhodnutí o omezení svéprávnosti. Argumentace stěžovatele spočívala v tvrzení, že se o předmětném rozhodnutí dozvěděl až v souvislosti se svou hospitalizací. Právní pomoc mu nebyla poskytnuta, neboť s ohledem na uplynutí odvolací lhůty dle názoru organizace poskytující právní poradenství neexistovala naděje na úspěch v případném odvolacím soudním řízení. Stěžovatel se následně domáhal vydání kopie rozhodnutí o omezení jeho svéprávnosti a jmenování opatrovníka, soud ale jeho návrh zamítl s poukazem na to, že tato soudní rozhodnutí nemusí být vydána jemu, nýbrž stačí, že byla doručena opatrovníku, tedy matce stěžovatele. Všechny stížnosti stěžovatele byly soudem odmítnuty.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

B. Odůvodněnost

2. Hodnocení Soudu

a) Obecné zásady

88. Ve většině předchozích případů před Soudem týkajících se „osob duševně chorých“ byla řízení před vnitrostátními soudy týkající se jejich detence přezkoumávána na základě čl. 5 Úmluvy. Soud nicméně konstantně uvádí, že procedurální záruky zakotvené v čl. 5 odst. 1 a 4 jsou všeobecně podobné těm, které stanoví čl. 6 odst. 1 Úmluvy (viz Stanev proti Bulharsku, č. 36760/06, rozsudek velkého senátu ze dne 17. 1. 2012, § 232 a rozhodnutí v něm citovaná). Při rozhodování, zda bylo řízení v projednávané věci týkající se obnovy řízení o omezení svéprávnosti a ustanovení opatrovníka spravedlivé, Soud proto vezme v úvahu, *mutatis mutandis*, judikaturu vztahující se k čl. 5 odst. 1 a 4 Úmluvy (viz D. D. proti Litvě, č. 13469/06, rozsudek ze dne 14. 2. 2012, § 116).

89. V souvislosti s čl. 6 odst. 1 Úmluvy Soud v případech týkajících se duševně nemocných osob uznává, že by vnitrostátní soudy měly disponovat určitým prostorem pro uvážení (*margin of appreciation*). Proto mohou vnitrostátní soudy například přijmout vhodná procesní opatření za účelem zajištění výkonu soudnictví, ochrany zdraví osob, kterých se taková řízení týkají, atd. (Shtukaturov proti Rusku, č. 44009/05, rozsudek ze dne 27. 3. 2008, § 68).

90. Soud zároveň bere v úvahu, že mohou nastat situace, kdy osoba, u níž lze přikročit k omezení svéprávnosti, není schopna vyjádřit srozumitelný pohled na věc. Zároveň je ale Soud toho názoru, že v mnoha případech skutečnost, že osobě musí být ustanoven opatrovník z důvodu, že si není schopna obstarávat své záležitosti, neznamená, že není schopná vyjádřit svůj názor na nastalou situaci. V takových případech je stěžejní, aby této osobě nebyl odepřen přístup k soudu a možnost být vyslechnuta osobně nebo, pokud by bylo nutné, prostřednictvím zástupce. Duševní choroba může mít za následek omezení či změnu způsobu výkonu takového práva, ale nemůže ospravedlnit narušení samého základu takového práva, kromě zcela ojedinělých případů. Proto může dojít k uplatnění speciálních procedurálních záruk za účelem ochrany zájmů osob, které následkem duševních problémů nejsou plně schopné jednat samy za sebe (viz D. D. proti Litvě, citováno výše, § 118).

91. Soud dále poznamenává, že je velice důležité dodržet zásadu spravedlivého procesu, přičemž účastníku občanského soudního řízení musí být především zajištěna možnost, aby se řízení mohl efektivně zúčastnit, mezi jiným, aby byl schopný navrhnout a ovlivňovat vyřizování záležitosti týkající se jeho nároků. Zde, stejně jako u ostatních aspektů čl. 6 Úmluvy, závažnost toho, co je pro stěžovatele v sázce, bude mít svůj význam pro posouzení přiměřenosti a spravedlivosti řízení (viz P., C. and S. proti Spojenému království, č. 56547/00, rozsudek ze dne 16. 7. 2002, § 91).

b) Aplikace na projednávanou věc

92. Soud se nejprve bude zabývat otázkou, zda si byl stěžovatel vědom probíhajícího řízení o omezení jeho svéprávnosti, aby se tohoto řízení mohl efektivně zúčastnit. S ohledem na chronologické pořadí úkonů v řízení nelze ze zdravotní zprávy ze dne 8. 1. 2007 vyčíst, že při šetření pacienta, který byl pravidelně psychiatry ošetřován již od roku 1990, byl stěžovatel srozumitelně informovaný či uvědomělý o tom, že se tentokrát jedná o jeho svéprávnost (viz Shtukaturov proti Rusku, citováno výše, § 15 a 69).

93. Soud vzal také v úvahu, že se Okresní soud v Akmené pokoušel z vlastní iniciativy oznámit stěžovateli zahájení řízení, nicméně ve dnech 23., 24., 25. a 30. 1. nemohly být zásilky doručeny, protože stěžovatel neotevřel dveře svého bytu. Mimoto Soud akceptuje, že se stěžovatel o řízení měl dozvědět nejpozději 30. 1. 2007, kdy podle vlastních slov obdržel žádost státního zástupce o omezení jeho svéprávnosti. V každém případě Okresní soud v Akmené jednal v této věci již následující den a z ničeho nevyplývá, že by soud nějakým způsobem reagoval na stěžovatelovu písemnou žádost ze dne 5. 2. 2007. Soud proto uzavírá, že se stěžovatel nezúčastnil jednání před Okresním soudem v Akmené dne 31. 1. 2007 žádnou formou. Nyní zůstává posoudit, zda za těchto okolností byl postup soudu v souladu s čl. 6 Úmluvy.

94. Vláda argumentovala tím, že rozhodnutí přijatá vnitrostátními soudy byla legitimní ve vnitrostátních podmínkách. Nicméně jádrem stížnosti není vnitrostátní legitimita, ale spravedlnost řízení z pohledu Úmluvy a judikatury Soudu.

95. V mnoha podobných věcech (týkajících se nuceného umístění do psychiatrické léčebny) Soud potvrdil, že musí být osobě duševně choré umožněno být slyšena buď osobně, nebo pokud je to nutné, prostřednictvím zástupce (viz např. Winterwerp proti Nizozemí, rozsudek ze dne 24. 10. 1979, § 60, Série A č. 33). Ve věci Winterwerp byla v sázce stěžovatelova svoboda. Avšak i v projednávané věci byl výsledek řízení pro stěžovatele minimálně srovnatelně závažný: v sázce byla jeho osobní autonomie ve skoro všech oblastech jeho života (viz odst. 119).

96. Stěžovatel byl vskutku jedincem i v minulosti spojeným s psychickými problémy. Ze spisu nicméně vyplývá, že navzdory jeho duševní chorobě byl relativně nezávislou osobou. I přes pokusy o sebevraždu v letech 2004 a 2006 žil stěžovatel po většinu svého dospělého života sám a byl očividně schopný se o sebe postarat. Dále Soud poznamenává, že stěžovatel v řízeních hrál dvě role: byl zúčastněnou stranou mající zájem na výsledku řízení, zároveň byl ale také hlavním objektem soudního přezkumu. Jeho účast v řízení byla proto nutná nejen k tomu, aby mu bylo umožněno dostavit se k jeho vlastní věci, ale také proto, aby byl soudci poskytnut minimálně krátký vizuální kontakt s ním, a ještě lépe, aby mohl soudce stěžovatele vyzvat k vyjádření vlastního názoru ohledně stěžovatelovy duševní způsobilosti (viz Shtukaturov proti Rusku, citováno výše, § 72). S ohledem na to, že potenciální závěr o stěžovateli trpícím duševní nemocí byl, ze své povahy, převážně založen na jeho osobnosti, jeho vyjádření by bylo důležitou částí jeho účasti v této věci (viz D. D. proti Litvě, citováno výše, § 120).

97. Soud již uznal, že se Okresní soud v Akmené pokoušel informovat stěžovatele. S ohledem na to, že tyto pokusy zajistit jeho přítomnost byly neúspěšné pro důvody, které nezávisely na okresním soudu, zůstává nyní na zvážení Soudu, zda stěžovatelova absence mohla být nahrazena jiným způsobem či nějakou formou zastoupení.

98. Soud dále zvažil argument vlády, že se jednání dne 31. 1. 2007 v této věci zúčastnili matka stěžovatele a státní zástupce. Nicméně, bez pochybností o jejich dobrém úmyslu, podle názoru Soudu jejich přítomnost vskutku neúčinnila z řízení řízení kontradiktorní. Zatímco státní zástupce vykonával roli obhájce veřejného zájmu, nebyl zde nikdo, kdo by v zastoupení stěžovatele vyvrátil argumenty nebo tvrzení jeho matky či státního zástupce. Podle názoru Soudu by bylo s ohledem na zásadu spravedlivého procesu vhodné, aby sociální pracovníci v Akmené věnovali více pozornosti jádru stěžovatelovy stížnosti. Nicméně jejich zapojení do řízení bylo omezeno pouze na údaj „souhlasím“ v jejich odpovědi na žádosti státního zástupce, jak byla zaslána okresnímu soudu, bez poskytnutí podrobnějšího či komplexního zdůvodnění. V této souvislosti Soud také věnoval pozornost nové litevské legislativě, která požaduje po sociálních pracovnících předložení konkrétních závěrů o způsobilosti či nezpůsobilosti osoby jednat v jednotlivých oblastech. Soud dále poznamenává, že po legislativních změnách v roce 2015 byla zavedena Státní komise pro přezkum osob zbavených svéprávnosti, která má velmi specifickou úlohu, a to monitorovat osoby omezené ve svéprávnosti s cílem ochránit jejich práva;

situace se tedy od roku 2007 výrazně změnila. Nedostatek významného zapojení ze strany sociálních služeb ve stěžovatelově věci, zejména z pohledu jasných Evropských standardů, které v roce 2007 již existovaly a které podnítily změnu a vývoj litevské legislativy s cílem napravit nedostatky legislativy aplikovatelné v posuzované době, vede Soud k závěru, že stěžovatelovy zájmy u okresního soudu nebyly reprezentovány tak, aby byl zajištěn spravedlivý proces jakoukoliv formou.

99. Dále z rozhodnutí Okresního soudu v Akmenė ze dne 31. 1. 2007 vyplynulo, že soud rozhodoval výhradně na základě psychiatrického posudku, bez toho, aby vyslechl znalce, který posudek sepsal (viz D. D. proti Litvě, citováno výše, § 120). Kromě toho se zdá, že názor publikovaný v posudku, podle kterého se stěžovatel není schopen postarat sám o sebe, byl založen zejména na tvrzení matky stěžovatele, přičemž v posudku není žádný důkaz o tom, že by tato skutečnost byla dále přezkoumána. Podobně Soud zaznamenal, že Okresní soud v Akmenė nepředvolal žádné svědky, kteří by mohli stěžovatelův zdravotní stav dále osvětlit.

100. Konečně Soud poznamenává, že musí vždy zhodnotit řízení jako celek, včetně rozhodnutí odvolacího soudu (viz C. G. proti Spojenému království, č. 43373/98, rozsudek ze dne 19. 12. 2001, § 35). Poukazuje také na to, že zásada, podle které musí být věnována mimořádná pozornost ochraně práv osob zranitelných, se vztahuje rovněž na odvolací řízení. Litevský nejvyšší soud jednoznačně zastává názor, že práva zranitelnějších osob musí být chráněna ve všech stupních řízení. Soud již dříve uvedl, že právo požadovat přezkoumání soudního rozhodnutí o omezení svéprávnosti je jedním z nejvýznamnějších práv osob, kterých se omezení týká (viz Kędzior proti Polsku, č. 45026/07, rozsudek ze dne 16. 10. 2012, § 89).

101. V projednávané věci Soud poukazuje na to, že stěžovatel kontaktoval organizaci poskytující právní poradenství s žádostí o podání odvolání proti rozhodnutí o omezení jeho svéprávnosti a proti rozhodnutí o jmenování opatrovníka. Soud opakovaně uvádí svůj dřívější názor, že rozhodnutí ze dne 31. 1. 2007 nebylo stěžovateli nikdy doručeno. Proto nemůže být v jeho neprospěch, že se do třiceti dnů proti takovému rozhodnutí neodvolal nebo že nepožádal o prodloužení lhůty k podání odvolání v průběhu šesti měsíců ode dne pravomocného rozhodnutí o omezení jeho svéprávnosti. V této souvislosti je také relevantní, že stěžovatel byl v období od 9. 3. do 22. 6. 2007 hospitalizován v psychiatrické nemocnici v Šiauliai, kde neměl přístup k právnímu zástupci, což nepopírala ani vláda. Na základě těchto skutečností i přes skutečnost, že v době, kdy stěžovatel požádal o právní pomoc, již uplynula lhůta k podání odvolání v délce třiceti dní i šesti měsíců, Soud nemůže než konstatovat, že odpověď organizace poskytující právní poradenství byla čistě formalistická a limitována pouze na otázku uplynutí lhůt, což, podle jejího názoru, byla záležitost, kterou si měl ohlídat stěžovatel sám.

102. Soud znovu uvádí, že stěžovatel byl osobou trpící duševní chorobou, což byl faktor, který vyzníval ve prospěch výjimečných opatření ve snaze mu pomoci zajistit účinný přístup k soudu (viz čl. 13 Úmluvy OSN o právech osob se zdra-

votním postižením). V souladu s tímto a s ohledem na složitost a význam právních otázek, které byly ve hře, Soud nemůže sdílet pohled vlády, že již v žádosti o právní pomoc měl stěžovatel upřesnit požadavek na obnovu řízení jako vhodný právní prostředek, když fakticky stěžovatel žádal pouze o prodloužení lhůty, aby mohl podat odvolání proti rozhodnutí ze dne 31. 1. 2007. Požadovat po něm takové znalosti práva by bylo značně nepřiměřené. Soud má dále na paměti, že v rozhodné době stěžovatel, který byl jednou zbaven svéprávnosti, neměl žádný právní status, a tudíž nemohl podat sám žalobu k soudu, včetně žaloby vůči organizaci poskytující právní poradenství. Ve světle výše zmíněných úvah Soud odmítá námitku vlády o nevyčerpání vnitrostátních právních prostředků nápravy.

103. Co se týká kvality právního zastoupení určeného stěžovateli ze strany litvských orgánů, Soud konečně zdůrazňuje, že během řízení o jeho nucené hospitalizaci ho ustanovený právní zástupce reprezentoval bez toho, aby ho kdy viděl či s ním mluvil. Soud přesto zaznamenal legislativní změny, které takovému postupu zabrání. Podle právní úpravy platné od 1. 1. 2016 bude organizace poskytující právní poradenství povinna poskytnout vhodné zázemí a zajistit pacientům a jejich právním zástupcům vzájemnou komunikaci, což je zvláště podstatné tam, kde je osoba nuceně držena v izolaci v psychiatrické léčebně, jak tomu bylo v této věci.

104. Na základě těchto úvah, Soud shledal, že v rozhodné době příslušné právní normy neposkytovaly dostatečné záruky pro osoby omezené ve svéprávnosti jako je například stěžovatel. Soud se k tomuto vrátí později v kontextu stěžovatelovy stížnosti podle čl. 8 Úmluvy.

105. Soud tedy uzavírá, že stěžovatel byl zbaven srozumitelné, praktické a účinné možnosti, jak získat přístup k soudu v souvislosti se svým řízením o omezení svéprávnosti, zejména s ohledem na jeho žádost o obnovu řízení o omezení svéprávnosti. (viz Kędzior, citováno výše, § 90). Došlo zde tedy k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

...

B. Hodnocení soudu

...

2. Odůvodněnost

113. Soud předně poukazuje na to, že jakýkoliv zásah do osobnostního práva na ochranu soukromého života představuje porušení čl. 8 Úmluvy, ledaže by byl „v souladu s právem“, sledoval by legitimní cíl či cíle podle čl. 8 odst. 2 Úmluvy a byl by „nezbytný v demokratické společnosti“ ve smyslu přiměřenosti k požadovaným cílům.

114. V projednávané věci Soud bere na vědomí, že řízení o omezení svéprávnosti stěžovatele měla právní základ, a to konkrétně § 2.10 občanského zákoníku, § 19 zákona o státním zastupitelství a § 465 občanského soudního řádu. Soud také nemá důvod pochybovat o tom, že opatření přijatá soudem byla nařízena ve prospěch stěžovatele.

115. Zůstává tedy posoudit, zda omezení stěžovatelovy svéprávnosti bylo nutné a přiměřené.

a) Obecné principy

...

b) Aplikace na projednávanou věc

119. Soud nejprve uvádí, že zásah do stěžovatelova práva na ochranu soukromého života byl velmi vážný. Následkem omezení jeho svéprávnosti se stal plně závislým na své matce jako opatrovnici ve skoro všech oblastech svého života, přičemž toto bylo jasně uznáno také litevským nejvyšším soudem (viz odstavce 61–64 výše).

120. Soud také již upozornil na to, že v řízeních před Okresním soudem v Akmené nebyla soudci dána příležitost vyslechnout stěžovatele osobně. Za takových okolností nemůže být řeči o tom, že soudce má výhodu přímého kontaktu s lidmi, o jejichž svéprávnosti se jedná, což by za jiných okolností vedlo k soudní překážce v projednání věci Soudem. Kromě toho bylo řízení o omezení stěžovatelovy svéprávnosti ukončeno již v prvním stupni, přičemž jeho účast v tomto řízení byla zcela omezena.

121. Když Soud nyní obrátil svou pozornost k rozhodnutí Okresního soudu v Akmené ze dne 31. 1. 2007, Soud zpozoroval, že rozhodnutí spočívá zejména na dvou důkazech – na znaleckém posudku a svědectví stěžovatelovy matky. Soud připouští, že následky stěžovatelovy nemoci na sociální život, zdraví a majetkové zájmy stěžovatele byly zřetelně vyličený matkou stěžovatele, která uvedla, že její syn žil sice sám, nicméně nebyl schopný se o sebe sám postarat, nevycházel z bytu ani neužíval předepsané léky, a nezaplátil by ani nájemné za svůj byt.

122. S ohledem na komplexnost takového posouzení svéprávnosti a speciální znalosti, které vyžaduje, Soud uvádí, že bylo správné, že Okresní soud v Akmené nařídil vypracování znaleckého posudku o stěžovatelovém duševním zdraví, tak jak bylo požadováno v § 464 občanského soudního řádu. Tento posudek se nicméně hlavně zaměřuje na stěžovatelovu schizofrenii a z toho vyplývající nedůvěru a pocity pronásledování bez vysvětlení, jakým jednáním byl stěžovatel schopen porozumět a jaká jednání byl schopen kontrolovat, kromě jeho neschopnosti účastnit se soudního řízení. Je pravda, že znalec uvedl, že stěžovatel není schopen vykonávat činnosti běžné denní potřeby. Nicméně toto bylo spíše převzaté tvrzení matky než nezávislá analýza znalce.

123. Soud nechce zpochybňovat kompetence lékaře, který posudek vypracoval, a též se ztotožňuje s názorem, že stěžovatel je vážně nemocný. Přesto existence duševní nemoci, i když je závažná, nemůže být jediným důvodem pro omezení svéprávnosti v takovém rozsahu. Analogicky k případům týkajícím se omezení svobody musí být pro účely odůvodnění zbavení svéprávnosti dosaženo jistého stupně závažnosti duševní nemoci (viz Shtukaturov, citováno výše, § 94). Přesto se otázky vymezené soudem pro znalecký posudek nezabývaly druhem ani stupněm stěžovatelovy duševní nemoci. Ve výsledku proto posudek ze dne 8. 1. 2007 nedostatečně analyzoval stupeň stěžovatelovy nezpůsobilosti.

124. Ukázalo se, že existující legislativní úprava neposkytovala Okresnímu soudu v Akmenė jiné možnosti. V případě duševní nemoci § 2.10 litevského občanského zákoníku rozlišoval pouze plnou způsobilost nebo plnou nezpůsobilost, ale nevytyčoval žádnou hraniční situaci jinou než případy závislosti na drogách či alkoholu. Soud proto dospěl k závěru, že kde je nutné přijmout ochranná opatření, měla by tato opatření být přiměřená stupni způsobilosti osoby, o jejíž svéprávnost se jedná, a měla by být přímo přizpůsobena na míru této osobě, jejím potřebám a individuálním okolnostem. Oproti takovému standardu litevská legislativa neumožňovala takové přizpůsobení. Soud proto shledal, že opatrovnícký režim nebyl dostatečně přizpůsobený stěžovateli, ale měl za následek omezení automaticky uvalené na kohokoliv, kdo byl soudně omezen ve svéprávnosti. Tento závěr je dále podpořen také posledními legislativními změnami a zvláště důvodovou zprávou Ministerstva spravedlnosti, ve které bylo poukázáno na mezery předešlé zákonné úpravy. Částečné omezení svéprávnosti bylo v litevské legislativě zavedeno až ke dni 1. 1. 2016.

125. Soud poukazuje na to, že podle jeho názoru mají vnitrostátní orgány zásadně široké pole pro uvážení při posuzování svéprávnosti osob (viz odst. 116 výše). Pokud jsou ale dotčena základní práva zranitelných osob, které utrpěly v minulosti značnou újmu, Soud také poukázal na to, že prostor pro uvážení států je podstatně užší a stát musí mít velmi vážné důvody pro uvalení tak vážných omezení. Důvodem takového požadavku je skutečnost, že jisté skupiny osob jsou historicky předmětem předsudků s dlouhotrvajícími následky, které se projevují v jejich sociálním vyloučení. Takový předsudek může s sebou nést zákonnou jednotvárnost, která zakazuje individuální přezkum schopností a potřeb každé osoby. V minulosti Soud již poukázal na množství zranitelných skupin, které trpěly rozdílným jednáním, přičemž osoby trpící duševními chorobami byly jednou z nich (viz Alajos Kiss proti Maďarsku, č. 38832/06, rozsudek ze dne 20. 5. 2010, § 42; a Kiyutin proti Rusku, č. 2700/10, rozsudek ze dne 10. 3. 2011, § 63).

126. Stěžovatel položil velký důraz na skutečnost, že nebyl způsobilý samostatně požadovat, aby soud zrušil omezení jeho svéprávnosti. Ve skutečnosti omezení stěžovatelovy svéprávnosti, které bylo vydáno na dobu neurčitou, nemohlo být napadeno jinak než ze strany opatrovnice, z jejíž iniciativy byl stěžovatel ve svéprávnosti omezen, opatrovnícké instituce, jejíž zapojení již Soud posoudil jako nedostatečné

(viz odst. 98 výše), nebo ze strany státního zástupce. Soud již dříve shledal, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy musí být s ohledem na osoby částečně omezené ve svéprávnosti a na vývoj ve vnitrostátní legislativě i na relevantní mezinárodní nástroje, vykládán tak, že zaručuje osobě zásadně přímý přístup k soudu ve snaze dosáhnout zrušení omezení svéprávnosti (viz Stanev, citováno výše, § 245). V posledně zmíněném rozsudku Soud zaznamenal, že 18 z 20 vnitrostátních právních řádů zkoumaných v roce 2011 zaručovalo přímý přístup k soudu pro každou osobu částečně omezenou ve svéprávnosti ve snaze znovu přezkoumat toto omezení. V 17 státech byl tento přístup zaručen i osobám, které byly zcela zbaveny svéprávnosti. Tento fakt ukazuje na vývoj na úrovni evropských úprav směrem k zajištění přístupu k soudu osobám soudem omezeným ve svéprávnosti s cílem navrácení svéprávnosti. Soud měl také příležitost objasnit, že řízení na navrácení svéprávnosti jsou rozhodující pro posouzení „občanských práv a povinností“. Bylo by také vhodné v takových případech po určité době znovu posoudit, zda přijatá opatření jsou stále přiměřená. Přezkum je zejména ospravedlnitelný v případech, kdy ho požaduje přímo soudem omezená osoba (viz Matter proti Slovensku, č. 31534/96, rozsudek ze dne 5. 7. 1999, § 51 a 68).

127. Soud na závěr poukazuje na to, že litevská právní úprava, která byla novelizována a od 1. 1. 2016, konečně stěžovateli umožňuje zahájit řízení o přezkum omezení jeho svéprávnosti. Přesto nemůže tento kladný vývoj změnit výše zmíněné závěry, neboť ty se vztahují k době, která předcházela těmto změnám (viz Berková proti Slovensku, č. 67149/01, rozsudek ze dne 24. 3. 2009, § 174 a 175).

128. Stručně řečeno, po přezkoumání soudního řízení o svéprávnosti stěžovatele a odůvodnění vnitrostátních rozhodnutí Soud uzavírá, že zásah do stěžovatelova práva na ochranu soukromého života byl nepřiměřený legitimním cílům, které sledoval. S ohledem na omezení svéprávnosti stěžovatele v tak velké míře proto došlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

III. Jiná tvrzená porušení Úmluvy

129. Závěrem si stěžovatel stěžoval také na své umístění v psychiatrické léčebně v Šiauliai v roce 2004.

130. Soud ale zaznamenal, že stížnost stěžovatele na tento postup byla v roce 2014 zamítnuta Krajským soudem v Šiauliai jako zjevně neopodstatněná. Stejně tak musí být i tato stížnost ze strany Soudu odmítnuta jako zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *Rozhoduje* o tom, že námitka vlády o nevyčerpání možných prostředků k nápravě je nedůvodná;

2. *Prohlašuje* stížnosti stěžovatele týkající se spravedlnosti řízení o svéprávnosti stěžovatele a zásahů do práva na ochranu soukromého života jako přípustné, a zbytek stížnosti jako nepřipustný;
3. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy;
4. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy;
5. *Rozhoduje*, že konstatování porušení práva je dostatečným zadostiučiněním za nemajetkovou újmu utrpěnou stěžovatelem.

(Zpracovali JUDr. Pavel Pavlík a Mgr. Klára Pawliková)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

VELKÝ SENÁT

15. listopadu 2016

VĚC A a B

(rozsudek ve věci A a B proti Norsku, stížnosti č. 24130/11 a 29758/11)

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 4 Protokolu č. 7

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 11 odst. 5 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod

§ 246–254a zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád

§ 37b zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků

(nahrazen ke dni 1. 1. 2011 daňovým řádem)

§ 11 odst. 1 písm. f), j) zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

§ 240 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Klíčová slova:

Ne bis in idem – daňové řízení – daňová pokuta/penále

K principu *ne bis in idem* při souběhu sankce uložené v daňovém a trestním řízení

Autorský komentář:

V předkládaném rozsudku Soud navazuje na svou dosavadní judikaturu k aplikaci principu *ne bis in idem* zakotveného v čl. 4 Protokolu č. 7 připojeného k Úmluvě a rozvádí zejména linii týkající se duplicity řízení (prvek *bis*). Velký senát Soudu dospěl k závěru o neporušení principu *ne bis in idem*, a to z důvodu, že v projednávané věci existovala úzká věcná a časová souvislost mezi daňovým řízením, v němž byla stěžovatelům uložena daňová sankce, a trestním řízením, v rámci něhož byli stěžovatelé odsouzeni.

V rozsudku ze dne 27. 11. 2014 ve věci Lucky Dev proti Švédsku, č. 7356/10, který byl z hlediska této problematiky dosud považován za jedno ze stěžejních rozhodnutí, Soud naopak shledal, že k porušení principu *ne bis in idem* došlo. Paralelní daňové a trestní řízení i sankce zakotvené ve švédském právu byly sice podle Soudu předvídatelné, chyběla zde ale věcná souvislost obou řízení, neboť předmětná řízení sledovala samostatný vývoj, stala se konečnými v odlišné okamžiky a soud rozhodující o opravném prostředku proti uložení daňové sankce nepřihlédl ke zproštění obžaloby stěžovatelky v trestním řízení, byť byla obě řízení vedena víceméně současně. Závěr v tomto rozhodnutí (odstavec 51) vyjádřený, že „oba soubory řízení probíhají odděleně a jsou ukončeny nezávisle na sobě“,

je třeba považovat za skutkové zjištění. Ve věci A a B proti Norsku Soud kritéria pro posouzení věcné a časové souvislosti v kontextu duality daňového a trestního řízení náležitě konkretizoval, přičemž na rozdíl od některých předchozích řízení zdůraznil, že není podstatné, zda rozhodnutí v jednom řízení je konečné, pokud nedochází ke skutečné duplicitě řízení, ale jedná se spíše o jejich kombinaci tvořící jednotný celek, přičemž propojená řízení nemusí být ukončena současně, mohou na sebe i navazovat a není ani rozhodující pořadí, v němž jsou řízení vedena. Podle Soudu je tedy možné vést jak paralelně, tak i postupně, dvojí řízení ve vztahu k protiprávnímu jednání jednotlivce, a to bez ohledu na skutečnost, zda v některém z nich bylo vydáno konečné rozhodnutí, pokud je splněna podmínka úzké věcné a časové souvislosti obou řízení. Rozsudek A a B proti Norsku tak navazuje na případy, ve kterých naplnění této podmínky Soud v minulosti shledal (např. rozhodnutí ze dne 30. 5. 2000 ve věci R. T. proti Švýcarsku, č. 31982/96; rozhodnutí ze dne 13. 12. 2005 ve věci Nilsson proti Švédsku, č. 73661/01).

Závěry Soudu jsou významné i pro české soudy, které se ve své praxi s otázkou souběhu daňového penále a trestu uloženého v trestním řízení setkávají. Důležité rozhodnutí v této oblasti představuje zejména usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 4 Afs 210/2014, ve kterém s odkazem na judikaturu Soudu (rozsudek ze dne 20. 5. 2014 ve věci Nykänen proti Finsku, č. 11828/11; rozsudek ze dne 27. 11. 2014 ve věci Lucky Dev proti Švédsku, č. 7356/10) dovodil, že uložení daňového penále podle § 37b zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění účinném od 1. 4. 2007 do 31. 12. 2010 a § 251 zákona č. 280/2009 Sb., daňového řádu, představuje „trestní obvinění“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a na řízení týkající se daňového penále je tudíž třeba aplikovat čl. 6 a 7 Úmluvy. V uvedeném usnesení nebyla nicméně posuzována přípustnost vedení souběžného daňového a trestního řízení.

Aktuálně byla otázka aplikace principu *ne bis in idem* z hlediska daňového a trestního řízení řešena velkým senátem trestního kolegia Nejvyššího soudu v usnesení ze dne 4. 1. 2017, sp. zn. 15 Tdo 832/2016, v němž vzhledem ke skutkovým i právním okolnostem posuzovaného případu s přihlédnutím k rozsudku soudu ve věci A a B proti Norsku dovodil, že k porušení zásady *ne bis in idem* a čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě nedošlo. Byla totiž splněna především dostatečná věcná propojenost správního a trestního řízení, pokud jde o komplementární cíl obou řízení, při předvídatelnosti duplicity řízení, zabránění zdvojení při shromažďování i hodnocení důkazů a zohlednění penále uloženého v daňovém řízení v následující trestní sankci, zde spočívající v upuštění od uložení souhrnného trestu. Současně velký senát shledal i potřebnou časovou souvislost, a to vzhledem k tomu, že trestní řízení bylo zahájeno na základě oznámení finančního orgánu bezprostředně po skončení daňového řízení a poté bylo souvisle vedeno jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem.

(prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelé, pan A a pan B, nepřiznali v daňovém přiznání za rok 2002 své příjmy získané z prodeje akcií, které vlastnila společnost Estora Investment Ltd., v níž měli své obchodní podíly. Akcie byly prodány za výrazně vyšší cenu, než byly nakoupeny. Své podíly na této transakci každý ze stěžovatelů následně převedl na účet výlučně jim vlastněné zahraniční společnosti. Příjem prvního stěžovatele činil 3 259 341 NOK (cca 360 000 eur) a druhého stěžovatele 4 651 881 NOK (cca 500 000 eur).

Stěžovateli A uložila daňová správa povinnost zaplatit daňovou pokutu ve výši 30 % z doměřené daně za nepřiznanou částku rozhodnutím ze dne 24. 11. 2008. Dne 2. 3. 2009 byl pak obvodním soudem shledán vinným za daňový podvod s přitěžujícími okolnostmi a byl mu uložen trest odnětí svobody v délce jednoho roku. Stěžovateli B byla uložena daňová pokuta ve výši 30 % z doměřené daně za nepřiznanou částku rozhodnutím daňové správy ze dne 5. 12. 2008. Obvodní soud pak dne 30. 9. 2009 rozhodl tak, že byl shledán vinným ze spáchání daňového podvodu s přitěžujícími okolnostmi, a byl mu uložen trest odnětí svobody v délce jednoho roku. Daňová rozhodnutí se v obou případech stala konečnými uplynutím odvolací lhůty.

V obou případech tvořily podklady trestního rozhodnutí důkazy získané v rámci daňové kontroly, trestního vyšetřování a výpovědi stěžovatelů. Soudy při uložení trestu v rámci trestního řízení současně přihlédly k tomu, že stěžovatelům již byly uloženy vysoké tresty ve formě daňové pokuty. Stěžovatelé se proti rozhodnutím soudů, jimiž byli odsouzeni za daňové podvody, odvolali s odůvodněním, že byli pro stejnou věc stíháni a odsouzeni dvakrát, čímž došlo k porušení čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě. Vnitrostátní soudy neshledaly důvody jejich odvolání za oprávněné.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

K tvrzenému porušení čl. 4 Protokolu č. 7 připojeného k Úmluvě

53. Stěžovatelé namítali, že byli stíháni a potrestáni dvakrát za stejný čin podle § 12-1 kapitoly 12 zákona o vyměření daní v rozporu s čl. 4 Protokolu č. 7, tím, že byli obviněni a obžalováni státním zástupcem, posléze jim daňové orgány vyměřily daňovou pokutu, kterou stěžovatelé uhradili, a následně byli uznáni vinnými a odsouzeni trestními soudy. Článek 4 Protokolu č. 7 stanoví:

- „1. Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu.
2. Ustanovení předchozího odstavce nejsou na překážku obnově řízení podle zákona a trestního řádu příslušného státu, jestliže nové nebo nově zjištěné skutečnosti nebo podstatná vada v předešlém řízení mohly ovlivnit rozhodnutí ve věci.
3. Od tohoto článku nelze odstoupit podle článku 15 Úmluvy.“

B. Podstata sporu

4. Hodnocení soudu

101. Soud nejprve shrne svoji dosavadní judikaturu relevantní ve vztahu k interpretaci a aplikaci pravidla *ne bis in idem*, zakotveného v čl. 4 Protokolu č. 7 [...]. Na základě tohoto přehledu se bude snažit učinit takové závěry a odvodit taková pravidla a doplnit taková vysvětlení, která jsou nezbytná pro objasnění projednávané věci [bod „d)“ níže]. Závěrem aplikuje princip *ne bis in idem*, tak jak je Soudem interpretován, na skutečnosti namítané stěžovateli [bod „e)“ níže].

d) Závěry plynoucí z dosavadní judikatury

117. [...] Nelze pominout, že právo nebýt souzen nebo potrestán dvakrát nebylo zahrnuto v Úmluvě, přijaté v roce 1950, ale bylo doplněno Protokolem č. 7 (přijatém v roce 1984), který vstoupil v platnost roku 1988, tedy o téměř 40 let později. Čtyři státy (Německo, Nizozemí, Turecko a Spojené království) Protokol neratifikovaly; jeden z nich (Německo) a čtyři státy, které ratifikovaly [...] vůči němu uplatnily výhrady nebo prohlášení k výkladu [...].

118. Soud také bere na vědomí závěry generálního advokáta, přednesené před Soudním dvorem Evropské unie ve věci Fransson (stanovisko ze dne 12. 6. 2012 ve věci C-617/10), podle nichž uložení správních i trestních sankcí za stejné protiprávní jednání představuje mezi členskými státy Evropské unie rozšířenou praxí, a to zejména v oblasti daní, environmentální politiky či veřejné bezpečnosti. Generální advokát také podotknul, že způsob kumulace sankcí se v rámci jednotlivých právních systémů enormně liší [...].

122.–123. V případech, kdy vyvstává otázka aplikace čl. 4 Protokolu č. 7, je úkolem Soudu posoudit, zda namítané vnitrostátní opatření představuje dvojité postihy k tíži jednotlivce, nebo se naopak jedná o výsledek jednotného systému, tvořícího koherentní celek, který umožňuje postihovat odlišné aspekty protiprávního jednání předvídatelným a přiměřeným způsobem tak, aby vůči dotčenému jednotlivci nebylo postupováno nespravedlivě. [...] Článek 4 Protokolu č. 7 zejména nebrání přístupu, kdy právní odezva na protiprávní jednání, uplatňovaná různými orgány pro odlišné účely, probíhá v paralelních etapách.

124. Soud je názoru, že výše zmíněná judikatura k paralelnímu či duplicitnímu řízení, počínaje věcí R. T. proti Švýcarsku (rozhodnutí ze dne 30. 5. 2000, č. 31982/96) a Nilsson proti Švédsku (rozhodnutí ze dne 13. 12. 2005, č. 73661/01), přes rozsudek Nykänen proti Finsku (rozsudek ze dne 20. 5. 2014, č. 11828/11) a další navazující rozhodnutí, představuje užitečné vodítko pro nalezení spravedlivé rovnováhy mezi řádným zajištěním zájmů jednotlivce chráněného principem *ne bis in idem* na jedné straně a odpovídajícím specifickým zájmům společnosti zvolit si vyvážený regulační přístup ve zvolené oblasti na straně druhé. [...].

125. Z aplikace testu „dostatečné věcné a časové souvislosti“ v nedávných řízeních proti Finsku a Švédsku v první řadě vyplývá, že uvedené kritérium nebude naplněno v případě, že jeden z těchto prvků (věcný nebo časový) bude chybět (viz § 114).

126. Zadruhé, Soud v některých případech ještě před aplikací testu dostatečně blízké souvislosti nejprve posuzoval, zda, a pokud ano, tak kdy, bylo jedno z řízení ukončeno konečným rozhodnutím, které by potenciálně bránilo pokračování v druhém řízení [...]. Podle Soudu však otázka, zda rozhodnutí je konečné, postrádá relevanci, pokud nedochází ke skutečné duplicitě řízení, ale jedná se spíše o jejich kombinaci tvořící jednotný celek.

127. Zatřetí by uvedené úvahy měly mít dopady na obavy, na které upozornily některé z intervenujících vlád v předmětných řízeních, a to že by nemělo být požadováno, aby propojená řízení byla ukončena současně. Pokud by tomu tak bylo, dotčená osoba by mohla zneužít princip *ne bis in idem* jako nástroj k manipulaci a k dosažení beztrestnosti. V tomto ohledu závěr vyjádřený v odstavci 51 rozsudku Nykänen (citovaný výše) a v řadě dalších rozhodnutí, že „oba soubory řízení probíhají odděleně a jsou ukončeny nezávisle na sobě“, je třeba hodnotit jako skutkové zjištění: ve finském posuzovaném systému nebyla dostatečná věcná souvislost mezi správním a trestním řízením, ačkoliv byla vedena víceméně současně. [...].

128. Začtvrté, z důvodů uvedených výše, pořadí, v němž jsou řízení vedena, nemůže být rozhodující z hlediska určení, zda čl. 4 Protokolu č. 7 umožňuje vedení více řízení (srov. R. T. proti Švýcarsku, kde odebrání řidičského průkazu proběhlo před trestním řízením, a Nilsson proti Švédsku, kde k odnětí došlo až následovně).

129. Je navíc zřejmé z některých rozhodnutí citovaných výše [...], že jelikož se týkaly dvojího řízení, která nesledovala vzájemně se doplňující účel a použité prostředky (viz § 130 níže), Soud zaujal názor, že se nejedná o paralelní nebo dvojí řízení kompatibilní s principem *ne bis in idem*, tak jako ve věcech R. T. proti Švýcarsku, Nilsson a Boman (viz § 113).

130. [...] Jak bylo nicméně vysvětleno výše (zejména v § 111 a § 117 až 20), čl. 4 Protokolu č. 7 nebrání vedení dvou řízení ani jejich ukončení za předpokladu splnění určitých podmínek. Aby Soud dospěl k závěru, že nedošlo ke dvojímu řízení nebo potrestání (*bis*) ve smyslu čl. 4 Protokolu č. 7, žalovaný stát musí zejména přesvědčivě prokázat, že mezi oběma řízeními existuje „dostatečná věcná a časová souvislost“. Jinými slovy, musí být prokázáno, že byly spojené takovým celistvým způsobem, že tvořily koherentní celek. To nejen znamená, že sledovaný účel a prostředky zvolené k jeho dosažení by měly být v zásadě vzájemně se doplňující a časově souvislé, ale také, že případné důsledky právní úpravy určitého chování v takovém případě by měly být pro dotčené osoby přiměřené a předvídatelné.

131. Co se týče podmínek, které musí být splněny, aby dvojí trestní a správní řízení bylo považováno za dostatečně věcné a časově propojené, a tedy v souladu s kritériem *bis* čl. 4 Protokolu č. 7, relevantní úvahy Soudu vyplývající z jeho judikatury mohou být shrnuty následujícím způsobem.

132. K materiálnímu faktorům pro určení, zda existuje dostatečná úzká věcná souvislost, patří:

– zda rozdílná řízení sledují vzájemně doplňující se (komplementární) účel a reagují tak, ne pouze *in abstracto*, ale i *in concreto*, na odlišné aspekty daného protiprávního jednání;

– zda předmětná duplicita řízení představuje předvídatelný následek, jak právně, tak fakticky, stejného vytýkaného jednání (*idem*);

– zda daný soubor řízení je veden takovým způsobem, aby se maximálně zabránilo jakémukoliv zdvojení při shromažďování a hodnocení důkazů, zejména prostřednictvím odpovídajícího vzájemného spolupůsobení kompetentních orgánů tak, aby zjištění učiněná v jednom řízení byla využitelná i v řízení druhém;

– a, zejména, zda sankce uložená v řízení, které bylo ukončeno jako první, je zohledněna v řízení, které je skončeno jako poslední, tak, aby se zabránilo tomu, že dotčený jedinec ponese nepřiměřenou zátěž, přičemž toto riziko je méně pravděpodobné, pokud existuje kompenzační mechanismus, který zajišťuje, že souhrn uložených sankcí nepůsobí nepřiměřeně.

133. V tomto ohledu je poučné mít na zřeteli způsob aplikace čl. 6 Úmluvy v typově podobných případech, jako je projednávaná věc (viz Jussila proti Finsku, rozsudek ze dne 23. 11. 2006, č. 73053/01, § 43):

„Je samo sebou, že existují trestní případy, které nenesou žádnou významnou míru stigma. Existují trestní obvinění odlišné závažnosti. Autonorní interpretace pojmu „trestní obvinění“ na základě Engel kritérií institucemi Úmluvy navíc podpořila postupné rozšiřování trestní působnosti na případy, které striktně nespádají pod tradiční kategorie trestního práva, například správní sankce [...]. Daňové pokuty a penále se liší od tvrdého jádra trestního práva; trestněprávní záruky se proto neuplatní s plnou důsledností [...].“

Výše uvedená argumentace odráží úvahy o významu posouzení, zda v případech týkajících se dvojího správního a trestního řízení byl dodržen čl. 4 Protokolu č. 7 [...].

Rozsah, v němž správní řízení nese znaky běžného trestního řízení, představuje důležitý faktor. Společná řízení s větší pravděpodobností splní kritéria komplementarity a koherence, pokud sankce, které mají být uloženy v řízení neoznačeném formálně jako „trestní“, jsou specifické pro daný typ chování, a liší se tak od „tvrdého jádra trestního práva“ (v terminologii rozsudku Jussila, cit. výše). Pokud navíc toto řízení nemá významně stigmatizující charakter, je méně pravděpodobné, že kombinace řízení bude pro obviněného představovat nepřiměřenou zátěž. Naopak skutečnost, že správní řízení má stigmatizující prvky do značné míry se podobající běžnému trestnímu řízení, zvyšuje riziko, že sociální cíle sledované sankcionováním jednání v různých řízeních se budou navzájem zdvojeňovat (*bis*) spíše než doplňovat [...].

134. Jak je navíc naznačeno výše, v případech, kde existuje dostatečně silná věcná souvislost, přetrvává nadále i požadavek časové souvislosti, který musí být

splněn. Uvedené nicméně neznamená, že soubor obou řízení musí být veden současně od začátku do konce. Smluvním státním by mělo být umožněno si zvolit, že budou vést obě řízení postupně v různých instancích, je-li tímto sledován zájem na efektivitě a řádném výkonu spravedlnosti, plní-li rozdílné společenské účely a nepůsobí stěžovateli nepřiměřenou újmu. Jak je však poznamenáno výše, časová souvislost musí vždy existovat. Časová souvislost proto musí být dostatečně úzká, aby chránila jednotlivce před nejistotou, průtahy a prodlužováním řízení [...], i v případech, kdy dotčený národní systém obsahuje „integrovaný“ systém oddělující správní a trestní složky. Čím slabší je časová souvislost, tím větší břemeno tvrzení tíží smluvní stát, aby vysvětlil a zdůvodnil jakékoli průtahy, které mu mohou být přičítány s ohledem na vedení řízení.

e) Zda byl v daném případě dodržen čl. 4 Protokolu č. 7

i) První stěžovatel

135. Prvnímu stěžovateli uložila daňová správa dne 24. 11. 2008 daňovou pokutu ve výši 30 % podle [...] zákona o vyměření daní (Tax Assessment Act) na základě toho, že opomněl přiznat v daňovém přiznání pro rok 2002 částku 3 259 342 NOK z příjmů získaných v zahraničí (viz § 16 výše). Protože se proti tomuto rozhodnutí neodvolal, uplynutím třítýdenní lhůty pro podání odvolání se stalo rozhodnutí konečným (viz § 143 níže). V souvislosti se stejným jednáním, opomenutím v daňovém přiznání za rok 2012, bylo proti němu vedeno také trestní řízení: 14. 10. 2008 byl obžalován a 2. 3. 2009 ho obvodní soud uznal vinným z trestného činu daňového podvodu s přitěžujícími okolnostmi a uložil mu trest odnětí svobody v délce jednoho roku [...] pro porušení zákona o vyměření daní z důvodu neučiněného daňového přiznání zmíněného výše (viz § 15 a 17 výše). Vrchní soud odmítl jeho odvolání (viz § 19 výše), stejně jako Nejvyšší soud dne 27. 11. 2010 (viz § 20 až 30 výše).

a) Zda uložení daňových pokut bylo trestněprávní povahy

136. V souladu se závěrem učiněným v odstavci 107 Soud posoudí, zda řízení vztahující se k uložení daňové pokuty ve výši 30 % může být na základě Engel kritérií považováno za řízení „trestní“ ve smyslu čl. 4 Protokolu č. 7.

137. Z tohoto pohledu Soud poznamenává, že Nejvyšší soud věnoval pozornost progresivnímu vývoji práva Úmluvy v této oblasti a snažil se zohlednit posuny v judikatuře Soudu v rámci své rozhodovací činnosti týkající se vnitrostátních daňových předpisů (viz § 44 až 47). V roce 2002 tak Nejvyšší soud poprvé konstatoval, že daňová pokuta ve výši 30 % představuje „trestní obvinění“ ve smyslu čl. 6 Úmluvy. Nejvyšší soud také oproti svým dřívějším rozhodnutím rozhodl, že daňová pokuta ve výši 60 % má charakter trestní věci ve smyslu čl. 4 Protokolu č. 7, a v letech 2004 a 2006 dospěl ke stejnému závěru ve vztahu k daňové pokutě ve výši 30 %.

138. Ve srovnatelných případech týkajících se Švédska (kde se jednalo o daňovou pokutu ve výši 40 % a 20 %) Soud rozhodl, že řízení v těchto věcech byla „trestní“ nejen ve smyslu čl. 6 Úmluvy (viz rozsudek ze dne 23. 7. 2002 ve věci Janosevic proti Švédsku, č. 34619/97, § 68–71; rozsudek ze dne 23. 7. 2002 ve věci Västberga Taxi Aktiebolag a Vulic proti Švédsku, č. 36985/97, § 79–82), ale také ve smyslu čl. 4 Protokolu č. 7 (rozhodnutí ze dne 8. 4. 2003 ve věci Manasson proti Švédsku, č. 41265/98; rozhodnutí ze dne 14. 9. 2004 ve věci Rosenquist proti Švédsku, č. 60619/00; rozhodnutí ze dne 17. 6. 2008 ve věci Synnelius a Edsbergs Taxi AB proti Švédsku, č. 44298/02; rozhodnutí ze dne 27. 1. 2009 ve věci Carlberg proti Švédsku, č. 9631/04; rozsudek ze dne 27. 11. 2014 ve věci Lucky Dev proti Švédsku, č. 7356/10, § 6 a 51).

139. Za těchto okolností Soud nevidí důvod ke zpochybnění závěrů Nejvyššího soudu (viz § 22–25), v tom smyslu, že řízení, v rámci něhož bylo běžná daňová pokuta – ve výši 30 % – uložena, představovalo „trestní“ věc v autonomním významu čl. 4 Protokolu č. 7.

β) Zda trestněprávní jednání, pro která byl první stěžovatel stíhán, byla shodná s těmi, pro která mu byla uložena daňová pokuta

140. Jak bylo uvedeno výše (v § 128), ochrana principu *ne bis in idem* není závislá na pořadí, ve kterém jsou příslušná řízení vedena; relevantní je vztah mezi dvěma porušeními zákona (viz rozsudek ze dne 29. 5. 2001 ve věci Franz Fischer proti Rakousku, č. 37950/97, § 29; ...).

141. Nejvyšší soud aplikoval harmonizovaný přístup vycházející z případu Zolotukhin (rozsudek velkému senátu ze dne 10. 2. 2009, č. 14939/03, § 82–84) na skutečnosti projednávaného případu a shledal, že skutkové okolnosti, které tvoří základ pro daňovou pokutu a trestní odsouzení – v obou případech týkající se opomenutí poskytnout určité informace o příjmu v daňovém přiznání – byly dostatečně podobné, aby splnily výše uvedený požadavek (viz § 21 výše). Toto zjištění není mezi stranami sporné a přes existenci doplňujícího skutkového znaku podvodu v projednávaném trestném činu Soud nespatřuje důvod pro přijetí jiného závěru.

γ) Zda se jednalo o konečné rozhodnutí

142. Pokud se týká otázky, zda v řízení týkajícím se daňové pokuty bylo vydáno „konečné“ rozhodnutí, které by mohlo potenciálně představovat překážku trestnímu řízení (viz Zolotukhin, citovaný výše, § 107–108), Soud odkazuje na svou analýzu výše. Pro učinění závěru v níže uvedeném posouzení, zda existuje mezi daňovým a trestním řízením dostatečná věcná a časová souvislost, tak aby mohla být považována za celistvou právní odezvu na chování prvního stěžovatele, nepokládá Soud za nezbytné, aby se dále zabýval otázkou konečnosti daňových řízení, která jsou považována za samostatná. Z tohoto pohledu skutečnost, že první řízení bylo ukončeno dříve než druhé řízení, neovlivňuje níže uvedené posouzení jejich vzájemného vztahu (viz § 126 výše).

143. Soud tudíž nepovažuje za potřebné vyjadřovat se k tomu, jak Nejvyšší soud posoudil otázku, zda se první rozhodnutí ze dne 24. 11. 2008 stalo pravomocným uplynutím třítýdenní lhůty pro podání odvolání ve správním řízení nebo po uplynutí šestiměsíční lhůty pro podání odvolání v soudním řízení (viz § 27 výše).

δ) Zda zde byla duplicita řízení (bis)

144. Příslušné vnitrostátní orgány shledaly, že odsouzenihodné chování prvního stěžovatele vyžadovalo dvojí odezvu, správní sankci podle kapitoly 10 o daňových pokutách zákona o vyměření daní a trestní sankci podle kapitoly 12 o trestání ve stejném zákoně (viz § 15, 16 a 41–43 výše), z nichž každá sleduje rozdílné účely. Jak Nejvyšší soud vysvětlil ve svých rozsudcích z května 2002 (viz § 46 výše), správní sankce ve formě daňové přírážky sloužila k obecnému odrazení, jako reakce na skutečnost, že daňový poplatník poskytl, možná bez svého zavinění, nesprávné nebo nekompletní přiznání nebo informace a ke kompenzaci značné práce a nákladů vzniklých daňovým orgánům [...] při výkonu kontrol a auditů za účelem identifikace takových nesprávných prohlášení; tyto náklady by do značné míry měli nést ti, kteří poskytli neúplné nebo nesprávné informace. Vyměření daní představuje akci masového charakteru zahrnující milióny obyvatel. Podle Nejvyššího soudu bylo účelem běžných daňových pokut v první řadě zlepšit účinnost povinnosti daňových poplatníků poskytnout úplné a správné informace a zabezpečit základ národního daňového systému jako předpoklad pro fungování státu, a tudíž fungování společnosti. Na druhé straně trestní odsouzení podle kapitoly 12, jak uvedl Nejvyšší soud, sloužilo nejenom jako odrazení, ale také mělo represivní účel ve vztahu ke stejnému protiprávnímu opomenutí, které navíc vyžadovalo zaviněné spáchání podvodu.

145. Po provedení daňové kontroly v roce 2005 daňové orgány podaly na podzim roku 2007 trestní oznámení proti prvnímu stěžovateli a ostatním osobám (viz § 13 výše). V prosinci 2007 byl vyslýchán jako obviněný a byl držen ve vazbě po dobu čtyř dnů (viz § 14 výše). Pokud jde, *inter alia*, o trestní vyšetřování, v srpnu 2008 ho daňové orgány upozornily, že opraví jeho vyměření daně, a to i ve vztahu k roku 2002, z důvodu jeho opomenutí přiznat příjem ve výši 3 259 341 NOK. Upozornění bylo vydáno na základě vykonané daňové kontroly daňovými orgány ve společnosti Software Innovation AS, navazujícího trestního vyšetřování a důkazů, které první stěžovatel poskytl v rámci těchto řízení (viz § 16 výše). V říjnu 2008 Økokrim [pozn. překladatelů – specializovaný vyšetřovací norský orgán] obvinil stěžovatele z daňových deliktů. Dne 24. listopadu 2008 daňové orgány opravily jeho vyměření daně a nařídily mu zaplatit předmětnou daňovou pokutu. Rozhodnutí vycházelo, *inter alia*, z důkazů poskytnutých prvním a druhým stěžovatelem během výslechů v rámci trestního vyšetřování. O více než dva měsíce později, dne 2. 3. 2009, byl obvodním soudem odsouzen za daňový podvod z důvodu nepřiznání uvedené částky v jeho daňovém přiznání za rok 2002. Soud považuje za zvláště

důležité, že obvodní soud při jeho odsouzení k trestu odnětí svobody v délce trvání jednoho roku, v souladu s obecnými principy vnitrostátního práva o ukládání trestů (viz § 50 výše), bral v úvahu skutečnost, že první stěžovatel již byl značně sankcionován uložením daňové pokuty (viz § 17 výše, srov. rozsudek ze dne 30. 4. 2015 ve věci Kapetanios a ostatní proti Řecku, č. 3453/12, 42941/12, 9028/13, § 66, kde správní soudy ukládající správní pokuty nevzaly v úvahu zproštění obvinění stěžovatele v předchozím trestním řízení vztahujícím se ke stejnému chování; a také Nykänen, cit. výše, kde nebyla shledána dostatečná věcná souvislost mezi oběma řízeními).

146. Za těchto okolností Soud dospěl k prvnímu závěru, že nemá důvod zpochybňovat ani důvody, pro které norský zákonodárce rozhodl, že bude regulovat sociálně nežádoucí chování spočívající v neplacení daní jako celistvý dvojí (správní/trestní) proces, ani příčinu, proč příslušné norské orgány v případě prvního stěžovatele zvolily možnost zabývat se samostatně závažnějším a sociálně odsouzeníhodným aspektem podvodu v trestním řízení spíše než v rámci běžného správního řízení.

Zadruhé, vedení dvojího řízení s možností kumulovaného uložení různých trestů bylo pro stěžovatele předvídatelné, když musel od prvopočátku vědět, že trestní stíhání stejně jako uložení daňových pokut je na základě skutkových okolností případu (viz § 13 a 16 výše) možné nebo dokonce pravděpodobné.

Zatřetí, jeví se jednoznačné, jak potvrdil Nejvyšší soud, že trestní řízení a správní řízení byla vedena paralelně a byla navzájem propojená (viz § 29 výše). Skutková zjištění učiněná v jednom řízení byla použita v druhém řízení, a pokud se týká přiměřenosti celkově uložené sankce, trest uložený v rámci trestního procesu zohledňoval daňovou pokutu (viz § 17 výše).

147. Na základě předložených skutečností podle Soudu nic nenasvědčuje tomu, že první stěžovatel utrpěl nepřiměřenou újmu nebo bezprávi v důsledku namítané jednotné právní odezvy na nepřiznání příjmu a nezaplacení daní. S ohledem na výše uvedené úvahy (shrnuté zejména v § 132–134) je Soud přesvědčen, že i když byly uloženy různé sankce dvěma různými orgány v různých řízeních, existovala mezi nimi dostatečně úzká věcná i časová souvislost, aby je bylo možné považovat za součást integrovaného systému sankcí podle norského práva za neposkytnutí informací o určitém příjmu v daňovém přiznání, které vedlo k chybnému vyměření daně (viz § 21 výše).

ii) Druhý stěžovatel

148. V případě druhého stěžovatele postupoval Vrchní soud stejným způsobem jako Nejvyšší soud v případě prvního stěžovatele. Nejprve shledal, že rozhodnutí daňových orgánů ze dne 5. 12. 2008 ukládající zaplacení pokuty ve výši 30 % představovalo uložení „trestní sankce“ ve smyslu čl. 4 Protokolu č. 7. Zadruhé uvedl, že zmiňované rozhodnutí se stalo konečným uplynutím lhůty pro podání opravného

prostředku dne 26. 12. 2008. Zatřetí poznamenal, že rozhodnutí o uložení pokuty a následné trestní odsouzení se týkaly téže věci (viz § 37 výše). Soud, stejně jako v případě prvního stěžovatele, neshledal důvod k přijetí odlišného závěru u prvního a třetího bodu, resp. aby se vyjádřil k druhému bodu.

149. K otázce, zda se v předmětném případě jednalo o dvojí řízení (*bis*) neslučitelné s čl. 4 Protokolu č. 7, Soud uvádí, že příslušné orgány, stejně jako v případě prvního stěžovatele (viz § 144), rozhodly o oprávněnosti vedení dvojího řízení i v případě druhého stěžovatele.

150. Ohledně podrobností dotčených řízení lze uvést, že na podzim roku 2007 daňové orgány podaly v návaznosti na daňovou kontrolu provedenou v roce 2005 trestní oznámení k Økokrim proti druhému stěžovateli (stejně jako to učinily proti prvnímu stěžovateli a dalším osobám) z důvodu nepřiznání daně z příjmů za rok 2002 (viz § 31 výše) ve výši 4 561 881 NOK (přibližně 500 000 EUR). Zejména v souvislosti s daňovou kontrolou, důkazy předloženými stěžovatelem v průběhu trestního vyšetřování a dokumenty zajištěnými Økokrim v rámci vyšetřování provedeného dne 16. 10. 2008, daňová správa upozornila stěžovatele, že z důvodu nepřiznání uvedeného příjmu zvažuje opravu vyměření jeho daně a uložení daňové pokuty (viz § 32 výše). Dne 11. 11. 2008 podal státní zástupce proti stěžovateli obžalobu kvůli daňovému podvodu z důvodu nepřiznání výše uvedené částky, která představovala daňovou povinnost ve výši 1 302 526 NOK, a zároveň navrhl městskému soudu, aby vydal tzv. „summary judgement“, a to na základě přiznání druhého stěžovatele (viz § 33 výše). Když daňová správa dne 5. 12. 2008 opravila výměr daně v tom smyslu, že stěžovatel dlužil uvedenou částku daně, a uložila mu povinnost zaplatit předmětnou daňovou pokutu, trestní stíhání bylo již v relativně pokročilém stádiu (viz § 32 výše).

Jak je patrné, od okamžiku podání oznámení daňových orgánů policii na podzim roku 2007 do té doby, než bylo přijato rozhodnutí o uložení daňové pokuty dne 5. 11. 2008, probíhalo trestní a daňové řízení souběžně a bylo navzájem propojeno. Jednalo se tedy o obdobnou situaci jako v případě prvního stěžovatele.

151. Je pravda, jak poznamenal i vrchní soud, že období trvající devět měsíců, od okamžiku, kdy se rozhodnutí daňových orgánů ze dne 5. 12. 2008 stalo konečným, do dne 30. 9. 2009, kdy městský soud vyhlásil odsuzující rozsudek v případě prvního stěžovatele, bylo delší, než u prvního stěžovatele, kde toto období trvalo dva a půl měsíce. Jak nicméně vysvětlil i vrchní soud (viz § 39 výše), důvodem této skutečnosti bylo, že druhý stěžovatel vzal své přiznání v únoru 2009 zpět, což mělo za následek, že musela být dne 29. 5. 2009 podána nová obžaloba a nově nařízeno hlavní líčení v rámci obecného kontradiktorního řízení (viz § 34 a 35 výše). Tato skutečnost, vyplývající ze změny postoje druhého stěžovatele, sama o sobě nedostačuje pro přerušení časové souvislosti mezi daňovým a trestním řízením. Časovou prodlevu před konáním soudního jednání

v trestním řízení nelze s ohledem na její příčinu považovat za nepřiměřenou či bezdůvodnou. Stejně jako v případě prvního stěžovatele je přitom podstatné, že městský soud zohlednil daňovou pokutu při určení trestu v trestním řízení (viz § 35 výše).

152. Soud proto nepovažuje za nutné, stejně jak tomu bylo v případě prvního stěžovatele, zpochybnit důvody, pro které norské orgány zvolily postup spočívající ve vedení integrovaného dvojího (správního/trestního) řízení za účelem postihu předmětného odsouzeníhodného jednání. Možnost uložení různých kumulativních sankcí se musela za daných okolností jevit jako předvídatelná (viz § 13 a 32 výše). Trestní a správní řízení byla vedena do značné míry paralelně a byla vzájemně propojena (viz § 39 výše). Skutková zjištění učiněná v prvním řízení byla využita i ve druhém řízení, a co se týče přiměřenosti celkového trestu, při ukládání trestní sankce bylo přihlédnuto k sankci správní (viz § 33 a 35 výše).

153. Na základě předložených skutečností podle Soudu nic nenavádí tomu, že druhý stěžovatel utrpěl nepřiměřenou újmu či bezprávi v důsledku namítané právní odezvy na jeho nepřiznaný příjem a nezaplacení daně. Vzhledem k výše uvedenému (zejména jak je shrnuto v § 132–134) se Soud domnívá, že mezi rozhodnutím o daňové pokutě a navazujícím trestním odsouzením existovala dostatečně úzká věcná a časová souvislost, tak aby je bylo možné považovat za integrovanou součást systému sankcí podle norského práva v případech neposkytnutí informací v daňovém přiznání vedoucí k chybnému vyměření daně.

iii) Celkový závěr

154. Na základě těchto skutečností nelze uzavřít, že by kterýkoli ze stěžovatelů byl „stíhán nebo potrestán opětovně ... za trestný čin, za který již byl ... odsouzen konečným rozsudkem“ v rozporu s čl. 4 Protokolu č. 7. Soud tudíž neshledává, že v projednávané věci došlo k porušení tohoto ustanovení ve vztahu k některému ze stěžovatelů.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *Rozhoduje*, šestnácti hlasy proti jednomu, že nedošlo k porušení čl. 4 Protokolu č. 7 připojeného k Úmluvě ve vztahu ani k jednomu ze stěžovatelů.

Nesouhlasné stanovisko soudce Pinta de Albuquerque

K rozsudku bylo připojeno nesouhlasné stanovisko soudce Pinto de Albuquerque, který vyjádřil nesouhlas s odůvodněním i s učiněnými závěry. Podle

jeho názoru v projednávané věci naopak došlo k porušení čl. 4 Protokolu č. 7. Ve svém stanovisku se obsáhle zabýval historickým vývojem principu *ne bis in idem* a jeho interpretací v judikatuře Soudního dvora Evropské unie i Evropského soudu pro lidská práva. Dospěl přitom k závěru, že způsob interpretace tohoto principu v projednávané věci se odklání od jeho tradičního pojetí v evropské právní kultuře, od judikatury Soudního dvora Evropské unie a limituje závěry učiněné velkým senátem ve věci Zolotukhin.

(Zpracovali Mgr. Andrea Pokorná a Ing. Mgr. Libor Havelka, Ph.D.)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRVNÍ SEKCE
21. 1. 2016
VĚC IVANOVSKI
(rozsudek ve věci Ivanovski
proti Bývalé Jugoslávské republice Makedonii, stížnost č. 29908/11)

Dotčené články Úmluvy:
čl. 6 a 8

Odkazy na českou právní úpravu:

zákon č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky

zákon č. 279/1992 Sb., o některých dalších předpokladech pro výkon některých funkcí obsazovaných ustanovením nebo jmenováním příslušníků Policie České republiky a příslušníků Sboru nápravné výchovy České republiky

Nespravedlnost lustračního řízení vedeného proti předsedovi Ústavního soudu způsobená poznámkami premiéra učiněnými během řízení

Klíčová slova:

Právo na spravedlivý proces – nestrannost a nezávislost soudu – respektování soukromého života

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí ESLP patří do skupiny těch, která řeší mimo jiné otázku tvrzeného porušení čl. 8 Úmluvy v souvislosti s dopady odvozanými z aplikace tzv. lustrační legislativy přijaté některými státy Evropy po té, co v nich byl nastolen režim demokracie a jejich instrumentů v závěru dvacátého století (srovnej např. rozsudek ve věci Sõro proti Estonsku, stížnost č. 22588/08). Lze mít za to, že rozhodování Soudu je v tomto smyslu konzistentní.

I v nyní prezentované věci Soud dovedl, že lustračními opatřeními byla porušena práva na respektování soukromého života stěžovatele, kdy podle Soudu byl zasažen celý jeho soukromý život.

Při zkoumání otázky legitimního cíle, Soud připomněl, že lustrační opatření byla v předmětném státu přijata (až) šestnáct let po nastolení demokracie, což může dát vzniknout obavám o jejich skutečném účelu (především např. politickém). Přesto byl soud s ohledem na prostor pro uvážení ponechaný smluvním státům ochoten akceptovat, že zásah v předmětné věci sleduje legitimní cíl ochrany státní bezpečnosti.

Soud však shledal, že vlastní zásah do práv zaručených čl. 8 Úmluvy tak, jak vyplynul z lustračního řízení v dané věci, byl nepřiměřený legitimnímu cíli, o který bylo usilováno, tj. že účelem lustračního zákona bylo dočasné vyloučení osob z výkonu veřejné moci, které spolupracovaly s bývalým komunistickým režimem, a kterým se proto nedá plně důvěřovat v demokratické společnosti. Soud ovšem současně vyslovil, že není přesvědčen, že tento účel je podporován u tak dalekosáhlých omezeních v pracovním životě, která mezi jiným prakticky znemožnila stěžovateli výkon jeho povolání. Současně poukázal na to, že lustrační zákon byl přijat šestnáct let po té, co předmětný členský stát přijal svoji demokratickou Ústavu. V této souvislosti Soud poukázal na skutečnost, že každá hrozba, kterou mohly osoby podléhající lustraci představovat pro nově vznikající demokracii, musí být přiměřeně snižována s odstupem času.

Soud konečně uzavřel, že není přesvědčen, že po dvaceti sedmi letech po ukončení spolupráce s tajnou policií stěžovatel stále představuje takovou hrozbu demokratické společnosti (pokud vůbec nějakou), která by mohla ospravedlnit zásah ve formě pětiletých rozsáhlých omezení jeho profesních aktivit a s tím spojené stigma kolaboranta, které bude muset nést dokonce déle.

Lze mít za to, že i v posuzované věci nelze přehlédnout nabízející se paralely s problematikou tzv. lustrací v České republice, která je odrazem právní úpravy, kterou přinesl zákon č. 451/1991 Sb., ve znění změn a doplňků, kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích, resp. zákon č. 279/1992 Sb., ve znění pozdějších změn a doplňků, o některých dalších předpokladech pro výkon některých funkcí obsazovaných ustanovením nebo jmenováním příslušníků Policie České republiky a příslušníků Sboru nápravné výchovy České republiky. Skutečností totiž je, že součástí mnohdy kritického nazírání, a to jak ze strany mezinárodních institucí (např. příslušné komise Rady Evropy, Správní rady Mezinárodního úřadu práce, Mezinárodní helsinské federace pro lidská práva, apod.), tak tehdejší mediální oblasti a právní literatury, na právní úpravu, kterou tyto předpisy přinesly, je zhusta i skutečnost, že ač jejich platnost byla původně omezena datem 31. prosince 1996, pozdějšími novelami byla prodloužena do 31. prosince roku 2000, načež omezení jejich platnosti bylo zcela vypuštěno.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel byl soudcem Ústavního soudu mezi lety 2003 a 2011, kdy byl předčasně propuštěn na základě nesplnění podmínek pro výkon veřejné funkce podle lustračního zákona. V průběhu lustračního řízení a v době svého propuštění vykonával funkci předsedy tohoto soudu.

Dne 22. ledna 2008 makedonský parlament schválil lustrační zákon, který vstoupil v účinnost o osm dní později. Lustrační zákon zavedl požadavek nespo-

lupráce se státními bezpečnostními složkami v období mezi lety 1944 a 2008 jako dodatečnou podmínku pro výkon veřejné funkce. Všechny osoby, které již vykonávaly veřejnou funkci, byly povinny předložit prohlášení o nespolupráci se státní bezpečností ve vymezeném období. Lustrační zákon dále podmínil vznik lustrační komise, která začala vykonávat svou činnost v březnu 2009 a jejímž posláním bylo přezkoumávat pravdivost prohlášení veřejnou funkci vykonávajících osob. Rozhodnutím ze dne 24. března 2010 Ústavní soud, jehož předsedou byl stěžovatel, prohlásil některá ustanovení lustračního zákona za protiústavní, včetně ustanovení týkající se publikace jmen kolaborujících osob v úředním věstníku či automatické lustrace osob, které nedodaly požadované prohlášení. Po novele lustračního zákona Ústavní soud opět prohlásil několik nově schválených ustanovení za protiústavní a uvedl, že novelou došlo k obcházení jeho dřívějšího rozhodnutí. V září 2015 vstoupil v platnost nový lustrační zákon rušící předešlý, podle něhož by měla být probíhající řízení ukončena v průběhu dvou let a lustrační komise není oprávněna zahájit nová řízení. Podle části třetí tohoto zákona osoba, vůči které byla prokázána kolaborace, je vyloučena z výkonu veřejných funkcí na dobu pěti let od data nabytí pravomocnosti rozhodnutí lustrační komise.

V září roku 2009 předložil stěžovatel prohlášení o nespolupráci lustrační komisi, nicméně na základě přezkoumání pravdivosti takového prohlášení bylo zjištěno, že v souvislosti s osobou stěžovatele jsou ve státním archivu dochovány záznamy z místní pobočky státní tajné policie. V období okolo 15. září 2010 začala různá média navzdory tajnému řízení u lustrační komise, informovat veřejnost o tom, že komise údajně označila soudce Ústavního soudu za kolaboranta, přičemž v dalších dnech se začala média dohadovat, že se jedná o předsedu soudu. Lustrační komise dne 21. září 2010 zprávou označenou za přísně tajnou seznámila stěžovatele se závěrem, že jeho prohlášení není v souladu s důkazy, které má k dispozici, a informovala stěžovatele o možnosti podat do pěti dnů své vyjádření k této zprávě. Zároveň došlo k projevům zejména vládnoucí politické strany, která se ostře vymezovala vůči postupu Ústavního soudu v souvislosti s lustračním zákonem a uvedla, že jsou přesvědčeni, že Ústavní soud chce spoutat makedonskou demokracii a držet ji v zajetí sítě upletené bývalými kolaboranty. Dne 24. září 2010, když lustrační řízení dosud běželo, předseda vlády zveřejnil otevřený dopis, ve kterém prohlásil, že lustrační komise zjistila, že člen Ústavního soudu spolupracoval se státní bezpečností a stál za soudními rozhodnutími nařizujícími zrušení některých vládních legislativních reforem.

Ve složce bývalé státní policie týkající se osoby stěžovatele byly dokumenty prokazující výslech stěžovatele v roce 1964 v souvislosti s jeho zapojením do nacionalistické skupiny, přičemž stěžovatel byl následně předvolán k výslechu a registrován jako spolupracovník státních bezpečnostních složek pod pseudonymem Lambe. Ve spisu je uveden, kromě pseudonymu Lambe, také pseudonym Lamda. K deregistraci spolupracující osoby došlo v roce 1983.

Na veřejném jednání lustrační komise dne 27. září 2010 stěžovatel popřel pravost kompromitujících dokumentů, přičemž poukázal na to, že v období, kdy byl policií donucen ke spolupráci, byl nezletilým studentem, a že tato epizoda jeho života byla zneužita. Dne 29. září 2010 lustrační komise rozhodla, že stěžovatelovy námítky jsou nedůvodné a že stěžovatel nespĺňuje podmínky pro výkon veřejné moci. Rozhodnutí poukazuje mimo jiné také na to, že stěžovatel státní bezpečnosti poskytoval údaje o studentech, jejichž aktivity byly sledovány z politických důvodů a jak vyplývá ze dvou platebních stvrzenek, bylo mu v roce 1965 za spolupráci zapláceno.

Stěžovatel požádal o přezkoumání rozhodnutí lustrační komise, ale jeho žádost byla správním soudem zamítnuta a stejně tak bylo zamítnuto i jeho odvolání k Nejvyššímu soudu. V dubnu 2011 byl z funkce předsedy Ústavního soudu odvolán a vyloučen z možnosti zastávat veřejné funkce na dobu pěti let.

RELEVANTNÍ NÁRODNÍ PRÁVO

Dne 22. ledna 2008 makedonský parlament schválil lustrační zákon, jehož relevantní ustanovení zakotvují následující:

V části 2 je obsažen zákaz výkonu veřejné funkce pro spolupracovníky s tehdejšími státními bezpečnostními složkami, přičemž tato podmínka je splněna, pokud dotyčná osoba nebyla v období od 2. srpna 1944 do vstupu zákona v platnost vedena jako tajný spolupracovník nebo tajný informační pracovník ve složkách státní bezpečnosti.

V části 5 je uveden výčet veřejných funkcí, kterých se předmětný přezkum týká, včetně prezidenta republiky, členů Parlamentu a soudců, dále také státních zástupců, notářů a mnoha dalších funkcí.

Části 14 a 15 obsahují ustavení lustrační komise jako nezávislého orgánu financovaného ze státního rozpočtu, který se skládá z jedenácti členů volených Parlamentem na dobu pěti let.

Ústavní experti Rady Evropy z tzv. Benátské komise vyjádřili své obavy týkající se průběhu řízení o lustračním zákoně před Ústavním soudem v dopisu ze dne 17. prosince 2012, přičemž poukázali na dlouhou dobu, která uplynula od nastolení demokracie po zavedení lustračních opatření, což může zvýšit nejistotu týkající se jejich skutečných cílů. Dále v dopisu dali najevo pochybnosti týkající se doby, na kterou se lustrační zákon vztahuje, tedy na spolupráci od roku 1944 a také na činy spáchané po ukončení vlády totalitního režimu, a konstatovali, že by politické či ideologické důvody neměly podmiňovat vznik lustračních prostředků jako způsobu, jak stigmatizovat a diskriminovat politické oponenty. Na závěr upozornili na to, že jméno osoby, která je podezřelá ze spolupráce se státní bezpečností, by mělo být uveřejněno až po konečném rozhodnutí soudu, neboť jedině tak lze

takový zásah do pověsti této osoby považovat za přiměřený prostředek „nezbytný v demokratické společnosti.“

Zároveň ve zprávě Evropské komise týkajícího se Bývalé jugoslávské republiky Makedonie z 9. listopadu 2010 Evropská komise uvedla, že situace týkající se reakce premiéra a dalších politiků na rozhodování Ústavního soudu zakládala obavu o nátlaku, který byl vyvolán na nezávislost soudnictví.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

110. Stěžovatel napadá podle čl. 6 Úmluvy celkovou nespravedlnost lustračních řízení.

111. Dále si stěžovatel stěžoval, že lustrační komise a soudy porušily zásadu nestrannosti a nezávislosti s ohledem na složení komise, na povýšení určitých soudců, kteří jeho případ rozhodovali, a na veřejný dopis premiéra, který odrážel politické vlivy vyvíjené vládou.

112. Podle tohoto článku stěžovatel také namítá porušení principu rovnosti zbraní a principu sporného řízení. Poukazuje na to, že na něj byl neustále vyvíjen tlak, aby neodhalil jisté informace, na druhou stranu ovšem měl málo času na přípravu argumentů a omezený přístup k důkazním materiálům.

113. Dále stěžovatel namítá nedostatek přístupu k soudu, když soud nesprávně zjistil fakta případu a na základě těchto skutečností chyboval. Poukázal také na to, že nemohl efektivně zpochybnit důkazní materiál svědčící proti němu, neboť byl postaven do nevýhodné pozice proti státu. Stěžovatel konstatoval také nahodilost při získávání důkazů a nedostatečné odůvodnění rozhodnutí. Na závěr stěžovatel namítal také porušení presumpce nevinny a práva na obhajobu. (§ 113–115)

A. Přípustnost

...

B. K odůvodněnosti

1. Tvrzené porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy z důvodu porušení přístupu k soudu

...

b) Hodnocení soudu

125. Soud poznamenává, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy zakotvuje „právo na soud, přičemž právo na přístup k soudu představuje jeden z jeho aspektů“ (viz Golder proti Spojenému království, č. 4451/70, rozsudek ze dne 21. 2. 1975, § 36). Rozhodnutí přijatá správními či jinými orgány, která sama o sobě nesplňují požadavky čl. 6

Úmluvy, musí být podrobena následné kontrole soudního orgánu, který má plnou soudní pravomoc, včetně možnosti napadené rozhodnutí na základě skutkových či právních otázek zrušit (viz Bistrovic proti Chorvatsku, č. 25774/05, rozsudek ze dne 31. 5. 2007, § 48 a 53; a Merot d. o. o. a Storitve Tir d. o. o. proti Chorvatsku, č. 29426/08 a 29737/08, rozhodnutí ze dne 10. 12. 2013, § 49).

126. V této souvislosti Soud na úvod připomíná, že podle správního řádu byla možnost přezkumu správních soudů vymezena nejen na otázky právní, ale také na přezkum skutkového stavu, včetně přístupu k důkazním prostředkům. Pokud správní soud nesouhlasí s vymezeným skutkovým stavem napadeného rozhodnutí, může ho zrušit a vrátit k novému projednání, anebo, výjimečně, nahradit napadené rozhodnutí svým vlastním. Soud proto uznal správní soud za soud s plnou pravomocí pro účely čl. 6 odst. 1 Úmluvy (viz Bistrovic, citováno výše, § 53; a Merot d. o. o. a Storitve Tir d. o. o., citováno výše, § 50).

127. Soud dále připomíná, že v případě lustračního řízení stěžovatele bylo rozhodnutí lustrační komise přezkoumáno správním soudem, a následně také Nejvyšším soudem. Bylo nařízeno jednání, na které byl na žádost stěžovatele pozván zástupce znalce. Soudy proto vykonávaly svoji plnou pravomoc nad otázkami skutkovými i právními, z čehož vyplývá, že v lustračních řízeních stěžovateli byl zachován přístup k soudu.

128. Stěžovatelovy argumenty o opaku se týkají získávání a přístupu k důkazním prostředkům spíše než přístupu k soudu. Přesto, z pohledu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, získávání důkazních prostředků není v působnosti Soudu, neboť tato povinnost je primárně určena vnitrostátním soudům. Na druhou stranu způsob získávání důkazních prostředků je aspektem, který může být relevantní v kontextu celkové spravedlnosti řízení (viz např. Elsholz proti Německu, č. 25735/94, rozsudek velkého senátu ze dne 13. 7. 2000, § 66), a tato otázka je proto přezkoumána dále (viz § 131–151).

129. Soud proto neshledal porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy v souvislosti s přístupem k soudu.

2. Tvrzené porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy v souvislosti s nespravedlností řízení

...

b) Hodnocení soudu

136. Soud považuje za vhodné, aby v případech jako je tento, kde stěžovatel namítá nespravedlnost řízení a svá tvrzení dokládá různými vzájemně se podporujícími argumenty, která se týkají různých aspektů čl. 6 odst. 1 Úmluvy, Soud přezkoumal spravedlnost řízení jako celku. V takových případech Soud může shledat porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy, pokud řízení jako celek nespĺňuje požadavky na spravedlivé projednání věci, i když každé takové pochybení, vnímáno jednotlivě, by Soud o takové nespravedlnosti nepřesvědčilo (viz např. Kinský proti České republice, č. 42856/06, rozsudek ze dne 9. 2. 2012, § 83–84).

137. Soud poznamenává, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy vyžaduje nezávislost a nestrannost soudů. Podle ustálené judikatury Soudu musí být existence nestrannosti pro účely čl. 6 odst. 1 podrobena subjektivnímu testu, ve kterém je zohledněno osobní přesvědčení a chování příslušného soudce, tedy, zda má soudce osobní předsudky či zda je zaujatý v konkrétní věci, a dále také objektivnímu testu, tedy zjištění, zda senát sám, i s ohledem na své složení, poskytuje dostatečné záruky pro vyloučení jakýchkoliv pochybností v souvislosti se svou nestranností (viz například *Morice* proti Francii, č. 29369/10, rozsudek velkého senátu ze dne 23. 4. 2015, § 73 a rozhodnutí v něm citovaná).

138. Co se týká subjektivního testu, osobní nezaujatost musí být presumována, dokud není prokázán opak (viz *Morice*, citováno výše, § 74).

139. Objektivní test musí být podstoupen pokud, nehledě na soudcovo chování, existují skutečnosti, které mohou vyvolat pochybnosti o nestrannosti soudce. To znamená, že při rozhodování, zda v předložené věci je legitimní důvod pro obavu o nestrannosti soudce, stanovisko dotyčné osoby je důležité, avšak nikoliv rozhodující. Rozhodující je, zda tato obava může být objektivně ospravedlnitelná. V této souvislosti může i vystupování hrát určitou roli, jinými slovy „soud musí být nejen ustanoven, nýbrž musí být jako ustanovený také vnímán“. V sázce je důvěra, kterou soudy musí vzbuzovat v demokratické společnosti navenek (viz *Morice*, citováno výše, § 76 a 78).

140. Přesto, hranice mezi subjektivní a objektivní nestranností není nepropustná, neboť chování soudce může nejen naznačit objektivní pochybnosti o jeho nestrannosti ze strany nezávislého pozorovatele (objektivní test), ale také může také vzbudit pochybnosti o jeho vlastním přesvědčení (subjektivní test) (viz *Kyprianou* proti Kypru, č. 73797/01, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2005, § 119). A tak v případech, ve kterých je obtížné získat důkazy pro zpochybnění soudcovy nestrannosti, požadavek objektivní nestrannosti nabízí hlubší a důležitější záruky (viz *Pullar* proti Spojenému království, č. 22399/93, rozsudek ze dne 10. 6. 1996, § 36).

141. Podobně jsou spjaty pojmy nezávislosti a objektivní nestrannosti (viz např. *Findlay* proti Spojenému království, č. 22107/93, rozsudek ze dne 25. 2. 1997, § 73) a je někdy obtížné je rozlišit (vit např. *Bochan* proti Ukrajině, č. 7577/02, rozsudek ze dne 3. 5. 2007, § 68).

142. Soud ve vztahu k předmětné věci uvedl, že co se týká subjektivní nestrannosti, neshledal žádný náznak jakéhokoliv předsudku či osobní zaujatosti na straně soudců, kteří rozhodovali ve stěžovatelově věci.

143. Co se týká objektivního testu, ze stěžovatelových tvrzení vyplývá, že u něj skutečnost načasování povýšení dvou soudců, kteří rozhodovali v jeho věci, ve spojení s otevřeným dopisem premiéra, objektivně vzbudily pochybnosti o nestrannosti a nezávislosti soudů, které rozhodovaly v jeho věci.

144. Soud poukazuje na to, že předložená věc se týká lustračních opatření vůči předsedovi Ústavního soudu, a zdůrazňuje, že nedávná historie postkomunistic-

kých zemí ukazuje, že záznamy vytvořené bývalými státními bezpečnostními složkami mohou být užity jako nápomocné prostředky pro politické či jiné účely (viz Joanna Szulc proti Polsku, č. 43932/08, rozsudek ze dne 13. 11. 2012, § 88).

145. V této souvislosti Soud uvádí, že před a v průběhu lustračního řízení proti stěžovateli proběhla výměna ostře se vymezujících prohlášení mezi vládou a některými ministry na jedné straně, a Ústavním soudem na straně druhé. Z jejich obsahu vyplývá, že ke kritickým prohlášením k počinání Ústavního soudu oponenty vedlo rozhodnutí nejprve suspendovat a dále zrušit některá ustanovení lustračního zákona. Dále mohlo ovlivnit názor vládnoucí strany také to, že většina soudců Ústavního soudu byla jmenována do funkce předchozím prezidentem, jehož strana je od roku 2006 v opozici, přičemž Ústavní soud zrušil i ustanovení dalších zákonů současné vlády.

146. Mezi všemi prohlášeními Soud zejména vyzdvihuje význam otevřeného dopisu premiéra ze dne 24. 9. 2010, tedy z doby, kdy lustrační řízení proti stěžovateli stále probíhalo u lustrační komise. V tomto dopisu předseda vlády užil počáteční zjištění lustrační komise, aby označil stěžovatele za kolaboranta tajné policie, který byl tím, kdo stál za rozhodnutími Ústavního soudu zrušujícími množství legislativních reforem jeho vlády.

147. Soud poznamenává, že čl. 6 Úmluvy se nevěnuje výsledku řízení, ale zaručuje spravedlnost v řízeních samotných (viz Kinský, citováno výše, § 112). Proto není důvod k úvaze, zda a nakolik měl dopis předsedy vlády vliv na výsledek lustračního řízení (viz *mutatis mutandis*, Sovtransavto Holding proti Ukrajině, č. 48553/99, rozsudek ze dne 25. 7. 2002, § 80, a Kinský, citováno výše, § 94 a 112). Je dostačující poznamenat, že lustrační řízení skončilo v neprospěch stěžovatele a že, v souvislosti s tímto závěrem a způsobem, jakým byl utvořen, dopis předsedy vlády byl *ipso facto* neslučitelný s pojmy nezávislý a nestranný soud podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy (viz *mutatis mutandis*, Sovtransavto Holding, citováno výše), přičemž je nutné toto vnímat tak, že v sázce není opravdový důkaz o vlivu či tlaku na soudce, nýbrž důležitost vystupování navenek jako nestranného orgánu (viz Kinský, citováno výše, § 98).

148. Soud proto nepovažuje stěžovatelovy obavy o nestrannosti a nezávislosti správního a Nejvyššího soudu v předmětné věci za nedůvodné, subjektivní či neoprávněné (viz Sovtransavto Holding, citováno výše, a Kinský, citováno výše, § 94 a 99).

149. Tento závěr Soudu je umocněn názorem Evropské komise, která ve své zprávě o pokroku ze dne 9. listopadu 2010 shledala, že lustrační řízení proti stěžovateli dalo vzniknout obavám o tlaku na nezávislost soudnictví.

150. Výše zmíněné úvahy jsou proto dostačující, aby Soud mohl uzavřít, že předmětná řízení jako celek nespĺňují podmínky práva na spravedlivé projednání věci. Soud proto nepokládá za nutné se zabývat dalšími stěžovatelovými argumenty, jako například těmi týkajícími se kariérního postupu soudců, kteří rozhodovali v jeho věci.

151. Z toho vyplývá, že v předmětné věci došlo k porušení čl. 6 odst. 1.

...

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

...

A. Přípustnost

1. K námitce týkající se lustračních řízení

...

b) Hodnocení soudu

...

Proto Soud uzavírá, že stěžovatel tím, že se omezil pouze na správní soudnictví, učinil vše, co od něj bylo možné důvodně očekávat, a jednal v souladu s požadavky čl. 35 odst. 1 Úmluvy. Námitka vlády o nevyčerpání všech vnitrostátních právních prostředků nápravy musí být proto odmítnuta. (§ 155 až 164)

2. K námitce, že stěžovatel zůstal registrován v záznamech státních bezpečnostních složek a k neomezenému přístupu k tomuto záznamu

...

b) Hodnocení soudu

167. Soud již zmínil, že lustrační prostředky sledují legitimní cíle ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy, zejména ochranu národní bezpečnosti, veřejného pořádku, ekonomický blahobyt země a práva a svobody jiných (viz Sidabras a Džiautas proti Litvě, č. 55480/00 a 59330/00, rozsudek ze dne 27. 7. 2004, § 55; a *mutatis mutandis*, Ždanoka proti Litvě, č. 58278/00, rozsudek velkého senátu ze dne 16. 3. 2006, § 118). Z výše uvedeného vyplývá, že uchovávání záznamů bezpečnostních složek minulého režimu nemůže samo o sobě být v rozporu s Úmluvou.

168. Z toho vyplývá, že tato část stěžovatelovy stížnosti je nepřijatelná podle čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy, a musí být proto odmítnuta.

169. Dále Soud považuje stěžovatelovu námitku, že k jeho záznamu má přístup neomezený počet osob, za námitku obsaženou též v jeho stížnosti týkající se lustračního řízení, kde před vnitrostátními orgány namítal, mimo jiné, že jeho osobní záznam byl zmanipulován a že toto mělo za následek nepříznivý výsledek řízení.

B. K odůvodněnosti

...

2. Hodnocení Soudu

a) Zda došlo k zásahu do stěžovatelova práva na respektování soukromého života

176. Soud na úvod připomíná, že mezi stranami nebylo sporné, že rozhodnutím lustrační komise ze dne 29. 9. 2010, ve kterém bylo konstatováno, že stěžovatel byl spolupracovníkem státní bezpečnosti minulého režimu, a že následkem toho nesplňuje podmínky pro výkon veřejné funkce, došlo k zásahu do stěžovatelova práva na respektování soukromého života. S ohledem na judikaturu Soudu (viz např. Leander proti Švédsku, č. 9248/81, rozsudek ze dne 26. 3. 1987, § 48; Rotaru proti Rumunsku, č. 28341/95, rozsudek velkého senátu ze dne 4. května 2000, § 46; Sidabras and Džiautas, citováno výše, § 48–49; a Turek proti Slovensku, č. 57986/00, rozsudek ze dne 14. 2. 2006, § 91) Soud neshledal důvod pro opačný závěr.

177. Rozhodnutí lustrační komise mělo skutečně vliv na soukromý život stěžovatele. Nejen, že byl propuštěn z funkce soudce Ústavního soudu, ale také mu po dobu pěti let byl zakázán jakýkoliv výkon veřejné funkce nebo funkce akademické, což vzhledem k jeho profesní kvalifikaci a zkušenostem velmi snižuje jeho šance pro nalezení vhodného zaměstnání v soukromém sektoru. Kromě těchto rozsáhlých omezení v pracovním životě lze mezi dalšími následky jmenovat také diskreditaci v očích společnosti a stigmatizaci jako kolaboranta za dřívějšího režimu, a tudíž osoby nevhodné vykonávat jakoukoliv veřejnou funkci. Toto má vliv na rozvíjení jeho vztahů s vnějším světem – ať už v pracovněprávních vztazích či mimo ně – a vytváří těžkosti pro vedení normálního soukromého života a zajištění živobytí. Předmětná rozhodnutí tedy nepochybně zasáhla více než jen stěžovatelovu pověst, spíše mají zásadní dopad na jeho celý soukromý život (viz *mutatis mutandis*, Sidabras and Džiautas, citováno výše).

b) Oprávněnost a legitimní cíl

178. Soud shledal, že rozhodnutí lustrační komise ze dne 29. 9. 2010 bylo založeno na příslušných ustanoveních lustračního zákona, a konstatuje proto, že k zásahu došlo v souladu se zákonem, jak je požadováno čl. 8 odst. 2 Úmluvy.

179. K otázce legitimního cíle, Soud konstatuje, že lustrační opatření by měla sledovat legitimní cíle, jakými jsou například veřejný pořádek a další. Ačkoliv byla tato opatření zavedena v předmětném státu 16 let po nastolení demokracie, což může dát vzniknout obavám o jejich skutečném čelu, Soud je s ohledem na „*margin of appreciation*“ (prostor pro uvážení) ponechaný smluvním státům ochoten akceptovat, že zásah v předmětné věci sleduje legitimní cíl ochrany státní bezpečnosti.

c) Nezbytnost v demokratické společnosti

180. Jakýkoliv zásah do práva na respektování soukromého života je považován za „nezbytný v demokratické společnosti“, pokud bude shledána naléhavá sociální potřeba a zvláště, pokud je tento zásah přiměřený legitimnímu cíli a pokud jsou důvody uvedené vnitrostátními orgány k ospravedlnění zásahu případné a do-

stačující (viz například Fernández Martínez proti Španělsku, č. 56030/07, rozsudek velkého senátu ze dne 12. 6. 2014, § 124).

181. V předložené věci, jak bylo vyloženo Nejvyšším soudem, podle vnitrostátního práva nebylo povinností soudů a dalších orgánů při přezkumu lustračních opatření přihlídnout k tomu, zda nebyl stěžovatel vydírán, aby s bezpečnostními složkami spolupracoval. To bylo zvláště s ohledem na část 4 lustračního zákona, který definoval kolaboraci jako vědomou, tajnou, organizovanou a nepřetržitou spolupráci, zřízenou na základě písemné listiny, se státními bezpečnostními složkami, a proto souhlas či absence výhrad tudíž nebyl nezbytnou podmínkou. Výsledně byly proto námitky stěžovatele a důkazní prostředky v následných řízeních, týkající se jeho argumentů v souvislosti s namítanou absencí souhlasu, soudy odmítnuty jako nepřípustné.

182. S ohledem na relevantní evropské zásady Soud konstatuje, že za účelem dosažení podmínky nezbytnosti v demokratické společnosti by u lustračních opatření zasahujících do soukromého života osob ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy měla být nějakým způsobem vzata v úvahu okolnost, zda lustrovaná osoba nejednala pod nátlakem. Není úkolem Soudu vyslovovat se k váze, jaká by měla být tomuto aspektu přiznána v předmětné věci. Je dostačující poznamenat, že toto představuje nezbytný prvek při snaze o vyrovnání zájmů národní bezpečnosti a ochrany dotčených lidských práv. Přesto vnitrostátní orgány, včetně soudů, nebyly vnitrostátním právem povolány k tomu, aby se touto okolností zabývaly, neboť, jak předeslal Nejvyšší soud, zákonná definice kolaborace podmínku souhlasu neobsahuje a přítomnost či absence nátlaku tak nebyla relevantní pro přijetí a zákonnost napadených rozhodnutí. Z toho vyplývá, že analýza a přezkum provedené vnitrostátními orgány nebyly a nemohly být dostatečně podrobné, aby splnily test nezbytnosti v demokratické společnosti pro účely odstavce 2 čl. 8 Úmluvy.

183. Soud shledal, že zásah do práv zaručených čl. 8 Úmluvy tak, jak vyplynul z lustračních řízení, byl nepřiměřený legitimnímu cíli, o který bylo usilováno. Soud již zdůraznil různé povahy zásahu do stěžovatelova soukromého života. Vláda uvedla, že účelem lustračního zákona bylo dočasné vyloučení z výkonu veřejné moci osob, které spolupracovaly s bývalým komunistickým režimem a kterým se proto nedá plně důvěřovat v demokratické společnosti.

184. Soud ale není přesvědčen, že tento účel je podporován u takových dalekosáhlých omezení v pracovním životě, která, mezi jiným, prakticky znemožnila stěžovateli výkon jeho povolání. V této souvislosti Soud poznamenává, že státem uvalená omezení ztěžující též nalezení práce v soukromém sektoru z důvodu nedostatku loajality ke státu nemohou být ospravedlněna z pohledu Úmluvy stejným způsobem, jako omezení přístupu k výkonu pracovní činnosti pouze ve veřejné sféře (viz Sidabras and Džiautas, citováno výše, § 58; Rainys and Gasparavičius proti Litvě, č. 70665/01 a 74345/01, rozsudek ze dne 7. 4. 2005, § 36; a Žičkus proti Litvě, č. 26652/02, rozsudek ze dne 7. 4. 2009, § 31).

185. Nadto byl lustrační zákon přijat 16 let poté, co předmětný členský stát přijal svou demokratickou Ústavu. Přestože opožděné přijetí není samo o sobě rozhodující, může být nicméně považováno za relevantní při posouzení proporcionality zásahu (viz Sidabras and Džiautas, citováno výše, § 60; Rainys and Gasparavičius, citováno výše, a Žičkus, citováno výše, § 33), přičemž každá hrozba, kterou by mohly osoby podléhající lustraci představovat pro nově vznikající demokracii, musí být přiměřeně snižována s odstupem času (viz Sõro proti Estonsku, č. 22588/08, rozsudek ze dne 3. 9. 2015, § 62).

186. Z toho samého důvodu Soud nemůže přehlédnout skutečnost, že v době, kdy stěžovatel přistoupil na spolupráci se státní bezpečností, byl stěžovatel nezletilý, přestože se mohl oficiálně stát spolupracovníkem až po dovršení 18 let. Ačkoliv zjištění vnitrostátních orgánů, podle kterých stěžovatel pokračoval ve spolupráci jako dospělý, jsou pravdivá, jeho styky s tajnou policií byly ukončeny roku 1983, ne-li dříve. To bylo 27 let před zahájením lustračního řízení proti jeho osobě (viz *a fortiori*, Sidabras and Džiautas, citováno výše, § 60, a Žičkus, citováno výše, § 33). Proto, i s ohledem na povahu spolupráce s tajnou policií, Soud není přesvědčen o tom, že po 27 letech stěžovatel stále představuje takovou hrozbu demokratické společnosti (pokud vůbec nějakou), která by mohla ospravedlnit zásah ve formě pětiletých rozsáhlých omezení jeho profesních aktivit a s tím spojené stigma kolaboranta, které bude muset nést dokonce déle. Je to tak především proto, že se vnitrostátní soudy vůbec nezabývaly otázkou možné hrozby představované stěžovatelem (viz Sõro, citováno výše).

187. Ve světle výše uvedeného Soud dospěl k závěru, že zásah do stěžovatelova práva na respektování soukromého života nebyl důvodný ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy.

188. Proto došlo k porušení tohoto článku v předmětné věci.

II. POUŽITÍ ČLÁNKU 41 ÚMLUVY

...

A. Újma

Stěžovatel požaduje 30 000 eur (EUR) z titulu náhrady škody, neboť se jedná o částku, kterou by si vydělal, kdyby nebyl předčasně propuštěn jako soudce Ústavního soudu. Vláda považuje stěžovatelův požadavek za nepřiměřený. Soud neshledal žádnou příčinnou souvislost mezi požadovanou částkou a konstatovaným porušením práva. Poukazuje na to, že nelze odhadovat, jaký by byl výsledek lustračního řízení, kdyby nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy (viz Mitrinovski proti Bývalé jugoslávské republice Makedonii, č. 6899/12, rozsudek ze dne 30. 4. 2015, § 56). Nadto Soud neshledal porušení čl. 8 Úmluvy proto, že byl stěžovatel propuštěn ze své funkce soudce Ústavního soudu, ale s ohledem na to, že uvalená omezení nepříznivě ovlivnila jeho kariérní vyhlídky (viz Rainys a Gasparavičius,

citováno výše, § 46). Soud proto stěžovatelův nárok odmítl. Na druhou stranu Soud konstatuje, že stěžovateli náleží náhrada nemajetkové újmy, a z toho důvodu mu přiznal částku 4 500 EUR a případnou částku daně, kterou může být stěžovatel povinen zaplatit. (§ 193–196)

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *Prohlašuje* stížnost týkající se lustračních řízení za přijatelnou a zbytek stížnosti za nepřipustný;
2. *Rozhoduje*, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy vzhledem k nedostatku přístupu k soudu;
3. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy vzhledem k celkové nespravedlnosti lustračních řízení;
4. *Rozhoduje*, že není nutné se zabývat stěžovatelovými zbývajícími námitkami podle čl. 6 Úmluvy;
5. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy v rozsahu, v jakém se týká lustračních řízení;
6. *Rozhoduje*, že není nutné se zabývat stěžovatelovými zbývajícími námitkami podle čl. 13 Úmluvy;
7. *Rozhoduje*,
  - a) že žalovaný stát má stěžovateli zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy, následující částky
    - i) 4 500 EUR (čtyři tisíce pět set eur), a případnou částku daně, kterou může být stěžovatel povinen zaplatit, za nemajetkovou újmu;
    - ii) 850 EUR (osm set padesát eur), a případnou částku daně, kterou může být stěžovatel povinen zaplatit, za náklady řízení;
  - b) že od uplynutí výše uvedené lhůty až do zaplacení bude stanovená částka zvyšována o prostý úrok se sazbou rovnající se sazbě marginální zápůjční facility Evropské centrální banky platné v tomto období, zvýšené o tři procentní body.
4. *Zamítá* návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění ve zbytku.

(Zpracovali JUDr. Pavel Pavlík a Mgr. Klára Pawliková)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
ROZSUDEK
Stížnost č. 16899/13
KOCHEROV A SERGEYEVA
proti Rusku
(rozhodnutí ve věci Vitaliy Mikhaylovich Kocherov
a Anna Vitalyevna Sergejeva proti Rusku, stížnost č. 16899/13)

Dotčené články Úmluvy:

čl. 8 a 14

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 32 Listiny základních práv a svobod;

§ 865–909 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku

Klíčová slova:

Rodinný život – **mentální postižení** – **rodičovská odpovědnost** – **svéprávnost** – péče o dítě

Omezení rodičovské odpovědnosti z důvodu mentálního postižení rodiče

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí zdůrazňuje přirozené východisko judikatury ESLP, že z hlediska práva na soukromý a rodinný život není činěn rozdíl mezi jeho nositeli s ohledem na jejich zdravotní postižení. Ústředním principem, odůvodňujícím zásah soudu, sice zůstává nejlepší zájem dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), nicméně je třeba uvážit, že podle čl. 23 odst. 4 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s.) dítě nesmí být za žádných okolností odděleno od rodičů z důvodu jeho zdravotního postižení nebo zdravotního postižení jednoho či obou rodičů. Zpřetrhání vazeb mezi rodiči a dítětem, resp. zabránění jejich vytvoření bez legitimního důvodu, vede neodmyslitelně k porušení čl. 8 Úmluvy. I když judikatura ESLP v oblasti práva na soukromý a rodinný život přiznává národním státům určitou míru uvážení, vyvstává zejména v případech, o jaký jde v předkládané věci, zásadní požadavek přesvědčivě a podrobně vysvětlit důvody, pro které by mělo k omezení práva na soukromý a rodinný život dojít (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2371/2011 ze dne 27. 9. 2011). Rovněž právní úprava občanského zákoníku účinná od 1. 1. 2014 vychází ze zásady, že omezení svéprávnosti v oblasti výkonu rodičovské odpovědnosti automaticky neznamená zpřetrhání vazeb mezi takto omezeným rodičem a dítětem, stanoví-li, že výkon rodičovské odpovědnosti rodiče, jehož

svéprávnost byla v této oblasti omezena, je po dobu omezení jeho svéprávnosti pozastaven, ledaže soud rozhodne, že se rodiči vzhledem k jeho osobě zachovává výkon povinnosti a práva péče o dítě a osobního styku s dítětem (ustanovení § 868 odst. 2 občanského zákoníku).

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelé jsou narozeni v letech 1966 a 2007 a žijí v Petrohradě. První stěžovatel je otcem druhé stěžovatelky.

První stěžovatel žil v letech 1983 až 2012 v Neuropsychologickém pečovatelském domě v Petrohradě (dále jen „pečovatelský dům“). Tam potkal paní N. S., která je zbavena svéprávnosti, se kterou se v roce 2007 oženil. V téže roce se jim narodila dcera, druhá stěžovatelka, která byla ihned po narození umístěna do ústavní péče.

V listopadu 2011 informoval první stěžovatel dětský domov, kam byla druhá stěžovatelka umístěna, o svém záměru převzít ji do své péče ihned po jeho propuštění z pečovatelského domu. Dětský domov se následně obrátil na Okresní soud Fruzenskij v Petrohradě (dále též „okresní soud“) s návrhem na omezení rodičovské odpovědnosti prvního stěžovatele. Podle názoru zaměstnanců dětského domova nebylo pro dítě vhodné, aby bylo umístěno u rodičů, kteří se o něj dosud nikdy samostatně nestarali, a její matka byla navíc zbavena svéprávnosti, a proto představuje nebezpečí pro dívčino zdraví i život.

Dne 20. 3. 2012 okresní soud posoudil návrh dětského domova a shledal, že první stěžovatel i paní N. S. druhou stěžovatelku pravidelně navštěvovali a pokoušeli se s ní komunikovat. Soud dále shledal, že první stěžovatel si obstaral byt, kde zařídil dětský pokoj, zajistil pro dítě zdravotní pojištění a zaregistroval ji ve svém bydlišti k trvalému pobytu. Soud uvedl, že bude-li návrh na omezení rodičovské odpovědnosti zamítnut, bude prvnímu stěžovateli svěřena druhá stěžovatelka svěřena do péče. To však okresní soud nepovažoval za vhodné, protože vzal za prokázané, že dívka se cítila úzkostně v přítomnosti rodičů a měla problémy s nimi komunikovat. Dále též shledal, že první stěžovatel žil po celý svůj život v pečovatelském domě a nemá tak potřebné dovednosti ani zkušenosti potřebné pro péči o dítě. Soud dále uvedl, že do bytu stěžovatele má neomezený přístup také matka druhé stěžovatelky, která byla zbavena svéprávnosti, a představuje proto pro dítě nebezpečí. Soud také poznamenal, že první stěžovatel trpí mentálním postižením a že neexistují důkazy o tom, že jeho soužití s druhou stěžovatelkou by pro ni bylo bezpečné. V neposlední řadě uvedl též, že má pochybnosti o tom, zda má první stěžovatel dostatek prostředků, aby byl schopen druhou stěžovatelku uživit. Ze všech těchto důvodů omezil rodičovskou odpovědnost prvního stěžovatele k druhé stěžovatelce.

Rozsudek okresního soudu byl potvrzen rozsudkem Městského soudu v Petrohradě ze dne 17. 7. 2012, v němž odvolací soud zopakoval a potvrdil závěry okresního soudu.

Dne 31. 1. 2013 soudce Městského soudu v Petrohradě vrátil bez projednání prvnímu stěžovateli jeho kasační stížnost, neboť nedoložil kopii rozsudku okresního soudu s doložkou právní moci. První stěžovatel dále v řízení nepokračoval.

Rozsudkem Okresního soudu Zelenogorskiy v Petrohradě ze dne 20. 9. 2012 byla paní N. S. na základě psychiatrického posudku navrácena svéprávnost.

Dne 8. 4. 2013 bylo rozsudkem okresního soudu zrušeno omezení rodičovské odpovědnosti prvního stěžovatele k druhé stěžovatelce. Soud shledal, že mezi prvním stěžovatelem a jeho dcerou se vytvořil blízký vztah a dívka se cítila dobře v jeho přítomnosti. První stěžovatel žil od února 2012 samostatně v bytě, kde byly vhodné podmínky pro dítě, a byl zaměstnán s pozitivním hodnocením. Soud dále shledal, že finanční situace stěžovatele se zlepšila, a také lékařská zpráva potvrzovala, že první stěžovatel je schopen se postarat o dítě. Z tohoto důvodu soud neshledal, že by bylo nadále na místě, aby byla rodičovská odpovědnost prvního stěžovatele omezena. Od 20. 5. 2013 žije druhá stěžovatelka s prvním stěžovatelem.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

...

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

71. Stěžovatelé namítají, že omezením rodičovské odpovědnosti prvního stěžovatele ke druhé stěžovatelce znemožnilo jejich rodinné soužití, a došlo tak k porušení jejich práva na respektování rodinného života. ...

B. Posouzení Soudem

88. Soud v první řadě konstatuje, že existence vazeb představujících „rodinný život“ ve smyslu čl. 8 § 1 Úmluvy mezi stěžovateli nebyl nikdy zpochybněn ani domácími soudy ani vládou. Taktéž připomíná, že možnost rodiče a dítěte těšit se ze vzájemné společnosti představuje základní prvek rodinného života a národní opatření tomu bránící představují zásah do práva chráněného čl. 8 Úmluvy (viz mimo jiné Johansen proti Norsku, ze dne 7. 8. 1996, č. 17383/90, § 52). Každý takový zásah pak představuje porušení tohoto článku, ledaže je v souladu s právem, sleduje legitimní cíl ve smyslu čl. 8 § 2 a je nezbytný v demokratické společnosti.

89. V projednávané věci se strany shodují na tom, že omezení rodičovské odpovědnosti prvního stěžovatele k druhé stěžovatelce představuje zásah do jejich práva na respektování rodinného života. Soud je téhož názoru.

1. V souladu se zákonem

90. Soud shledal, že předmětná opatření byla založena na čl. 73 ruského zákona o rodině, a tudíž v souladu se zákonem. Pokud stěžovatelé rozporovali zákonnost

zásahu s tím, že domácí soudy nedostatečně zdůvodnily, z jakého důvodu měl první stěžovatel představovat pro druhou stěžovatelku nebezpečí, když právě to je zákonnou podmínkou omezení rodičovské odpovědnosti, Soud dospěl k závěru, že takové argumenty se vztahují k přiměřenosti předmětného omezení. Vypořádá se s nimi proto v příslušné části odůvodnění.

2. *Legitimní cíl*

91. Soud shledal, že zásah měl za cíl zajistit ochranu zdraví a morálky a práv a svobod dítěte – druhé stěžovatelky – a sledoval proto legitimní cíl ve smyslu čl. 8 § 2. Zbývá tedy posoudit, zda může být předmětné omezení považováno za nezbytné v demokratické společnosti.

3. *Nezbytný v demokratické společnosti*

(a) **Obecné principy**

92. Soud musí posoudit, zda ve světle všech okolností případu jsou důvody ospravedlňující vytykané opatření relevantní a dostačující pro potřeby čl. 8 § 2 Úmluvy. Musí také přihlédnout k povinnosti státu umožnit, aby vztahy mezi dětmi a jejich rodiči byly zachovány (viz Kutzner, citováno výše).

93. Bezpochyby zásadní význam má v takovýchto případech posouzení nejlepšího zájmu dítěte. Nadto je třeba mít na paměti, že národní orgány mají výhodu přímého kontaktu se všemi zainteresovanými osobami. Z toho plyne, že úlohou Soudu není nahrazovat domácí orgány ve výkonu jejich pravomocí ve vztahu k otázkám péče a styku s dítětem, ale spíše ve světle Úmluvy přezkoumat rozhodnutí přijatá těmito orgány při výkonu jejich diskreční pravomoci (viz Hokkanen proti Finsku, ze dne 23. 9. 1994, č. 19823/92, § 55 a Kutzner, citováno výše, § 66).

94. Prostor pro uvážení příslušných národních orgánů se bude lišit podle povahy případu a důležitosti zájmů, které jsou ve hře. Soud tedy uznává, že orgány mají prostor pro uvážení, pokud rozhodují o otázkách péče o dítě. Nicméně přísnější kontrola je na místě tam, kde se jedná o další omezení, jako omezení práva rodičů na kontakt s dítětem nařízená orgány a pokud jde o právní záruky sloužící k zajištění efektivní ochrany práv rodičů a dětí na respektování jejich rodinného života. Taková další omezení představují nebezpečí, že rodinné vztahy mezi dítětem a jedním nebo oběma rodiči budou ohroženy (viz Sahin proti Německu [VS], ze dne 8. 7. 2003, č. 30943/96, § 65; Elsholz proti Německu [VS], ze dne 13. 7. 2000, č. 25735/94, § 49; a Kutzner, citováno výše, § 67).

95. Článek 8 vyžaduje, aby národní orgány našly spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a zájmy rodičů, přičemž zásadní význam musí být přiznán nejlepšímu zájmu dítěte, který, s ohledem na jeho povahu a závažnost, může převážit nad zájmy rodičů. Především nemůže být oprávněn vyžadovat přijetí takových opatření, která by poškodila zdraví a vývoj dítěte (viz Elsholz, citováno výše, § 50; T. P.

a K. M. proti Spojenému království [VS], ze dne 10. 5. 2001, č. 28945/95, § 71; Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku, ze dne 25. 1. 2000, č. 31679/96, § 94; a Nuutinen proti Finsku, 27. 6. 2000, č. 32842/96, § 128).

(b) Aplikace těchto principů

96. V projednávané věci Soud shledal, že s ohledem na svou diagnózu žil první stěžovatel od roku 1983 do roku 2012, tedy po dobu 19 let, v pečovatelském domě. Během tohoto období se v roce 2007 jemu a paní N. S., obyvatelce téhož pečovatelského domu, narodila dcera, druhá stěžovatelka, která byla umístěna do ústavu týden po svém narození, a tam žila se souhlasem prvního stěžovatele po dobu několika let (viz odstavec 7–11). Je tedy zřejmé, že omezení rodičovské odpovědnosti prvního stěžovatele domácími soudy v roce 2012 nemělo za následek oddělení stěžovatelů, neboť do té doby nikdy nežili společně jako rodina.

97. Nadto omezení rodičovské odpovědnosti prvního stěžovatele k druhé stěžovatelce nemělo žádné důsledky ani pro práva prvního stěžovatele na styk s dítěte; je zřejmé, že před i po omezení rodičovské odpovědnosti měl první stěžovatel neomezený přístup k druhé stěžovatelce v dětském domově (viz odstavec 11 a 48). Kromě toho, jak bylo zdůrazněno národními soudy, vytýkané omezení mělo dočasnou povahu a mohlo být kdykoliv zrušeno. Omezení nakonec zůstalo v platnosti jen něco přes jeden rok, od 20. 3. 2012, kdy bylo nařízeno Okresním soudem Fruzenskiy, do 8. 4. 2013, kdy bylo tímtež soudem zrušeno (viz odstavec 53).

98. Zároveň první stěžovatel jasně deklaroval, že má v úmyslu vzít druhou stěžovatelku do své péče, jen co bude propuštěn z pečovatelského domu, tedy v únoru 2012 (viz odstavec 11 a 16), a omezením jeho rodičovské odpovědnosti zamezily orgány jejich okamžitému sloučení. Soud připomíná, že tam, kde byl založen rodinný vztah s dítětem, musí stát jednat takovým způsobem, aby tomuto vztahu umožnil se rozvíjet (viz Keegan proti Irsku, 26. 5. 1994, č. 16969/90, § 50; a Kroon a ostatní proti Nizozemí, 27. 10. 1994, č. 18535/91, § 32). Článek 8 Úmluvy tedy stanoví povinnost států snažit se o sjednocení biologického rodiče s jeho dítětem (viz K. a T. proti Finsku [VS], 12. 7. 2001, č. 25702/94, § 178; Johansen, citováno výše, § 78 a Olsson proti Švédsku (č. 1), 24. 3. 1988, č. 10465/83, § 81) a jakákoliv opatření, jimž se nařizuje dočasná ústavní péče, musí být v souladu s tímto cílem (viz E. P. proti Itálii, 16. 11. 1999, č. 31127/96, § 64; a Jovanovic proti Švédsku, 22. 10. 2015, č. 10592/12, § 77). Nadto jak bylo vyzdvihováno třetími stranami v odstavci 85, stejné principy jsou zakotveny také v relevantních mezinárodních dokumentech (viz odstavec 57 a 58).

99. Soud uvádí, že ve svých rozhodnutích ze dne 20. 3. a 17. 7. 2012 národní soudy shledaly, že v rozhodné době nebyl první stěžovatel v pozici, kdy by byl schopen se o druhou stěžovatelku postarat a že proto musela zůstat v ústavní péči. Tato rozhodnutí byla založena na celé řadě okolností. Především národní soudy poznamenaly, že druhá stěžovatelka v přítomnosti svých rodičů projevovala

známky úzkosti a měla problém s nimi komunikovat. Soud proto uzavřel, že by bylo pro dítě stresující, kdyby bylo umístěno do péče svých rodičů, se kterými nikdy nežilo a na které zatím nemělo možnost si zvyknout (viz odstavec 30). Dále také poukázaly na skutečnost, že v rozhodné době uplynul pouze měsíc od propuštění prvního stěžovatele ze zařízení, kde žil po celý svůj život, v důsledku čehož, podle názoru okresního soudu, neměl žádné dovednosti ani zkušenosti s výchovou a péčí o dítě (viz odstavec 31). Národní soudy dále zohlednily psychiatrickou diagnózu prvního stěžovatele, skutečnost, že matka druhé stěžovatelky, paní N. S., byla nesvéprávná a mohla navštěvovat byt prvního stěžovatele a že finanční prostředky prvního stěžovatele nebyly dostatečné pro užití druhé stěžovatelky (viz odstavec 32–34).

100. Soud akceptuje, že tyto okolnosti byly relevantní pro hledání spravedlivé rovnováhy mezi protichůdnými zájmy v projednávané věci. Na druhé straně má však pochybnosti, zda byly založeny na dostatečných důkazech (viz Saviny, citováno výše, § 56). Niže bude zkoumat každý z důvodů vznesený národními soudy.

(i) Komunikační obtížení mezi stěžovateli

101. Pokud jde tedy o závěry domácích soudů o existenci komunikačních problémů mezi stěžovateli, opřely se o zprávy zaměstnanců dětského domova a výpovědi jejich zástupců učiněné při jednání před okresním soudem (viz odstavec 18 a 26). Soud nicméně shledal, že soud prvního stupně ve svém rozsudku neuvedl, kdy byly tyto zprávy vydány a neoznačil ani časové období, které popisovaly. V odvolání zástupce stěžovatele napadl tyto zprávy právě proto, že měly být již neaktuální a tudíž nerelevantní pro posouzení současného vztahu mezi stěžovateli (viz odstavec 37), nicméně odvolací soud se s touto námitkou nijak nevypořádal.

102. Nadto, jak uvedli stěžovatelé, v řízení před okresním soudem zástupci dětského domova uvedli, že v současnosti již strach druhé stěžovatelky z rodičů pominul a že se přestala bát soužití se svou rodinou (viz odstavec 26). Zdá se, že tato výpověď zůstala bez povšimnutí a ani soud prvního stupně ani soud odvolací ji ve svých rozhodnutích nijak nevzali v potaz, a to i přesto, že první stěžovatel na tuto skutečnost výslovně poukazoval ve svém odvolání (viz odstavec 37). Pokud tedy jde o argument vlády, že interpretace výpovědi stěžovatele byla nepřesná (viz odstavec 79), Soud mu nemůže přisvědčit, neboť bylo na národních soudech, aby případné rozpory vyřešily v průběhu řízení a vypořádaly se s nimi, což neudělaly.

103. Dále též shledal, že první stěžovatel dodal množství osvědčení potvrzujících, že pravidelně navštěvoval druhou stěžovatelku v dětském domově od roku 2009 do roku 2012 a komunikoval s ní (viz odstavec 20 až 22 a 24). Nicméně ze soudních rozhodnutí ze dne 20. 3. a 17. 7. 2012 nikterak nevyplývá, že by tyto důkazy byly domácími soudy hodnoceny, což činí jejich závěry o tom, že druhá stěžovatelka neměla dosud šanci zvyknout si na prvního stěžovatele, diskutabilními. V této souvislosti Soud poznamenává, že za situace, kdy měly domácí soudy k dis-

pozici celou řadu zjevně protichůdných důkazů, mohly nařídít provedení komplexního psychologického znaleckého posudku druhé stěžovatelky s cílem zjistit její psychologický a emoční stav a vztah k prvnímu stěžovateli, nicméně toto neučinily.

104. Ve světle výše uvedeného není Soud přesvědčen, že by domácí soudy přesvědčivě zdůvodnily, proč by bylo svěřeni druhé stěžovatelky do péče prvního stěžovatele natolik stresující, že bylo nezbytné, aby zůstala v ústavní péči po dobu celého dalšího jednoho roku. Podle názoru Soudu soudy zvolily formalistický přístup, kdy pouze převzaly postoj zástupců dětského domova, podpořený opatrovníkem a státním zástupcem (viz odstavec 26 až 27), a tiše ignorovaly veškeré důkazy, které předložil první stěžovatel, které by svědčily o opaku.

(ii) Nedostatky v dovednostech prvního stěžovatele nezbytných k výchově dítěte

105. Okresní soud dále shledal, že s ohledem na svou diagnózu první stěžovatel strávil celý rok ve speciální instituci, a to s tím důsledkem, že nemá žádnou zkušenost s výchovou a péčí o dítě. Dodal také, že první stěžovatel byl z této instituce propuštěn teprve v únoru 2012 a za těchto okolností byl jeho záměr vychovávat svou dceru předčasný.

106. Soud v první řadě souhlasí, že absence dovedností a zkušeností s výchovou dítěte, ať už je její důvod jakýkoliv, může být jen stěží považována za legitimní důvod pro omezení rodičovské odpovědnosti nebo ponechání dítěte v ústavní péči. Nadto pokud jde o argument vlády, že domácí soudy založily své rozhodnutí na skutečnosti, že z důvodu nedávného propuštění ze speciální instituce, kde první stěžovatel strávil 29 let, nepřivykl první stěžovatel dosud samostatnému životu, a proto by okamžité svěřeni druhé stěžovatelky do jeho péče bylo pro ni nebezpečné, Soud shledal, že taková argumentace nevyplývá z rozhodnutí domácích soudů, jejichž zjištění se omezila toliko na to, co bylo uvedeno v předchozím odstavci.

107. I za předpokladu, že by Soud akceptoval vládní výklad rozhodnutí domácích soudů, Soud shledal, že první stěžovatel předložil množství dokumentů, včetně psychiatrické zprávy ze dne 10. 10. 2011 a osvědčení z pečovatelského domu. Tyto dokumenty, stejně jako zástupce pečovatelského domu a pan O. v řízení před okresním soudem, potvrdily, že během let strávených v domově první stěžovatel bydlel v samostatném pokoji, který udržoval v pořádku. Vařil si pro sebe, udržoval domácnost a obecně byl poměrně samostatný a plně schopen se o sebe postarat (viz odstavec 22, 24 a 28). Nadto nebyl povinen se v pečovatelském domě zdržovat nepřetržitě a mohl opouštět jeho prostory. Dokonce v domě na částečný úvazek pracoval a měl velmi kladná hodnocení. Na částečný úvazek pracoval také mimo domov ve městě. Důkazy předložené prvním stěžovatelem domácím soudům také prokazovaly, že mu byl přidělen byt, kde zajistil veškeré nezbytné opravy, zaregistroval zde k pobytu druhou stěžovatelku, zajistil jí také povinné zdravotní pojištění a shromáždil veškeré dokumenty potřebné pro zařazení druhé stěžovatelky na čekatelnou ve školce (viz odstavec 24).

108. Věrohodnost žádného z uvedených důkazů nebo výpovědi pana O. nebyla před domácími soudy nikdy zpochybněna. Přesto se nezdá, že by soudy provedly jakýkoliv skutečný pokus o zjištění emoční a mentální vyspělosti stěžovatele a jeho schopnosti postarat se o svou dceru ve světle těchto předložených důkazů a s ohledem na veškeré okolnosti, které v nich byly popsány. Jak bylo uvedeno výše, národní soudy omezily své závěry na pouhý poukaz na dlouhodobý pobyt prvního stěžovatele ve specializované instituci. Podle názoru Soudu tento fakt sám o sobě nemůže být dostatečným podkladem pro ospravedlnění rozhodnutí domácích soudů omezit jeho rodičovskou odpovědnost k druhé stěžovatelce a prodloužit její pobyt v ústavní péči.

(iii) Mentální postižení prvního stěžovatele

109. Soud se dále zabýval závěrem domácích soudů, že neexistují spolehlivé důkazy o tom, že by soužití dívky s prvním stěžovatelem bylo bezpečné s ohledem na jeho diagnózu.

110. Soud v této souvislosti shledal, že první stěžovatel předložil domácím soudům zprávu o výsledcích psychiatrického vyšetření komisí znalců ze dne 10. 10. 2011, v níž byl detailně popsán jeho psychiatrický stav, jeho schopnost postarat se o sebe a vychovávat dítě a tak dále (viz odstavec 22). Zpráva jednoznačně potvrzovala, že zdravotní stav prvního stěžovatele mu umožňuje plně vykonávat rodičovskou odpovědnost. Pravost nebo věrohodnost této zprávy nebo závěrů znalců v ní uvedených nebyla nikdy zpochybněna protistranou ani soudy. Soudy dokonce o tomto důkazu zcela mlčí a neuvádí, zda jej považují za důvěryhodný, či nikoliv. Protistrana nepředložila žádné důkazy vyvracející závěry zprávy nebo prokazující, že diagnóza prvního stěžovatele by vystavovala druhou stěžovatelku nějakému nebezpečí, byla-li by svěřena do jeho péče.

111. Za těchto okolností Soud neshledává žádné důvody pro výše uvedené závěry domácích soudů a především neví, jaké další důkazy by měl první stěžovatel podle názoru domácích soudů ještě předložit, aby prokázal, že jeho mentální stav nepředstavuje pro druhou stěžovatelku žádné nebezpečí.

112. Soud proto dospěl k závěru, že odkaz domácích soudů na diagnózu prvního stěžovatele není dostatečných důvodem, který by mohl ospravedlnit omezení jeho rodičovské odpovědnosti.

(iv) Nesvéprávnost paní N. S.

118. Domácí soudy se dále odvolávaly také na skutečnost, že matka druhé stěžovatelky byla zbavena svéprávnosti z důvodu své mentální nemoci, a na skutečnost, že by měla neomezený přístup k druhé stěžovatelce, pokud by byla v péči prvního stěžovatele, což by podle jejich názoru představovalo ohrožení druhé stěžovatelky.

114. Soud shledal, tak jak bylo stanoveno domácími soudy, že paní M. S. měla plný přístup k bytu prvního stěžovatele, a tedy by měla i neomezený přístup k druhé stěžovatelce, pokud by tam žila. Soud souhlasí s tím, že za takových okolností je

otázka, zda představovala paní N. S. pro druhou stěžovatelky nebezpečí, relevantní pro nalezení rovnováhy mezi zájmy druhé stěžovatelky a zájmy jejího otce.

115. Soud nicméně poznamenává, že národní soud založily své obavy o bezpečí druhé stěžovatelky toliko pouze na skutečnosti, že paní N. S. nemá svéprávnost. Soud není přesvědčen, že každá osoba, která není svéprávná, musí nezbytně představovat nebezpečí pro ostatní. Podle jeho názoru měly domácí soudy přesvědčivěji zdůvodnit, proč je nebo by mohlo být chování paní M. S. pro druhou stěžovatelku nebezpečné v takovém rozsahu, že to znemožňuje její umístění do péče jejího otce. Nicméně soudy se neopřely o žádné lékařské zprávy nebo jiné psané či ústní důkazy, aby prokázaly, že paní N. S. takové nebezpečí představuje.

116. Soud uvádí, že vláda argumentuje tím, že skutečnost, že paní N. S. může představovat nebezpečí pro druhou stěžovatelku z důvodu její nesvéprávnosti, byl podpořen lékařskou zprávou sepsanou v roce 2008 v řízení o zbavení paní N. S. svéprávnosti, v níž se uvádí, že v jejím chování byly známky agresivních, konfliktních a emočně neadekvátních tendencí (viz odstavec 12 a 81). I za předpokladu, že by Soud akceptoval, že lékařská zpráva zpracovaná čtyř roky před zahájením řízení může být považována za dostatečný podklad pro závěry domácích soudů ohledně nebezpečí, které paní N. S. představuje pro druhou stěžovatelku, poznamenává, že domácí soudy své závěry touto zprávou nikdy v průběhu řízení nepodložily. Soud proto shledává tento vládní argument neopodstatněným.

117. Za těchto okolností není Soud přesvědčen, že by odkaz domácích soudů na právní stav paní N. S. byl dostatečným důvodem pro omezení rodičovské odpovědnosti prvního stěžovatele.

(v) Finanční situace prvního stěžovatele

118. V neposlední řadě domácí soudy posoudily finanční prostředky prvního stěžovatele jako nedostatečné pro zajištění adekvátního životního standardu druhé stěžovatelky (viz odstavec 34).

119. Soud na tomto místě nebude spekulovat o tom, zda byl měsíční příjem prvního stěžovatele vyšší než životní minimum, a tudíž dostatečný pro udržení adekvátního životního standardu druhé stěžovatelky. Shledal, že za každých okolností nemohou být finanční problémy prvního stěžovatele samy o sobě dostatečným důvodem pro zamítnutí svěřeni druhé stěžovatelky do jeho péče v případě, že neexistují žádné další relevantní důvody.

(vi) Závěr

120. S ohledem na výše uvedené Soud považuje důvody domácích soudů pro omezení rodičovské odpovědnosti prvního stěžovatele k druhé stěžovatelce z důvodu zamezení svěřeni dítěte do jeho péče za nedostatečné pro ospravedlnění takového zásahu. Bez ohledu na prostor pro uvážení domácích soudů, v daném případě nebyl zásah přiměřený sledovanému cíli.

121. Proto došlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

III. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 VE SPOJENÍ S ČLÁNEM 8 ÚMLUVY

122. První stěžovatel namítá, že omezení jeho rodičovské odpovědnosti bylo diskriminační, neboť bylo nařízeno z důvodu jeho mentálního postižení a bylo motivováno výhradně předsudky orgánů vůči osobám s mentálním postižením. První stěžovatel tvrdí, že pokud by se v podobné situaci ocitl biologický otec, který by neměl mentální postižení, a domáhal se výkonu svých rodičovských práv ke svému dítěti, argumenty předložené domácími soudy by byly nerelevantní. První stěžovatel se opírá o čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy. ...

123. Vláda trvala na tom, že první stěžovatel nebyl diskriminován, neboť rozhodnutí o dočasném omezení jeho rodičovské odpovědnosti nebylo založeno pouze na jeho zdravotním stavu; domácí soudy vzaly v potaz celou řadu faktorů, které pečlivě hodnotily a přijaly rozhodnutí, které bylo v nejlepším zájmu druhé stěžovatelky.

124. Soud připomíná, že tam, kde je namítáno porušení substantivního článku Úmluvy samostatně a ve spojení s čl. 14 a porušení již bylo shledáno ve vztahu k substantivnímu článku samostatně, není obvykle nezbytné, aby Soud přezkoumával věc také z pohledu čl. 14, ledaže došlo k zřejmé nerovnosti v přístupu k výkonu tohoto práva, která je zásadním aspektem případu (viz *Dungeon proti Spojenému království*, ze dne 22. 10. 1981, § 67). V projednávané věci Soud shledal, že první stěžovatel v podstatě namítá, že omezení jeho rodičovské odpovědnosti k druhé stěžovatelce bylo nařízeno z důvodu jeho mentálního postižení. Poukazuje na skutečnost, že v odstavcích 101–119 podrobně rozebral veškeré důvody, pro které byla jeho rodičovská odpovědnost omezena, a to včetně jeho mentálního stavu. Shledal, že tyto důvody nebyly dostatečné pro takové omezení, a proto shledal, že zásah do práva stěžovatelů na respektování rodinného života byl nepřiměřený a tudíž byl porušením čl. 8 Úmluvy. Vzhledem k provedenému rozboru ve vztahu k tomuto článku a vzhledem k tomu, že bylo shledáno jeho porušení, je Soud toho názoru, že není nezbytné, zda byla rozhodnutí domácích soudů diskriminační a v rozporu s čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy (viz stejné závěry *Schneider proti Německu*, ze dne 15. 9. 2011, č. 17080/07, § 108 nebo *A. K.; a L. proti Chorvatsku*, ze dne 8. 1. 2013, č. 37956/11, § 94).

...

Z těchto důvodů Soud

1. Jednomyslně prohlašuje stížnost za přijatelnou;
2. Jednomyslně rozhoduje, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy;
3. Rozhoduje šesti hlasy ku jednomu, že není nezbytné zkoumat zvlášť stížnost podle čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy;

(...)

(Zpracovali JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D. a Mgr. Martina Grochová)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PÁTÁ SEKCE
19. května 2016
VĚC D. L. PROTI BULHARSKU
(rozsudek D. L. proti Bulharsku, stížnost č. 7472/14)

Dotčené články Úmluvy:

čl. 5 odst. 1, čl. 5 odst. 4, čl. 8

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 7 a 10 Listiny základních práv a svobod
§ 973 obč. zákoníku

Klíčová slova:

Ochranné opatření – zbavení svobody – **právo na přezkum zákonnosti zbavení svobody** – důvěrnost korespondence

K možnostem přezkumu ochranného opatření a k právu na respektování korespondence

Autorský komentář:

V předkládaném rozhodnutí se Soud zabýval zákonností opatření, kterým byla nezletilá umístěna do výchovného ústavu na základě svého „anti-společenského“ chování, dále možností podat návrh na jeho přezkum a režimem automatické kontroly korespondence a telefonických hovorů panujícím v dotčeném ústavu. Soud zopakoval, že účelem čl. 5 Úmluvy je chránit jednotlivce před svévolným rozhodováním a že ochranné opatření může být ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. d) Úmluvy přijato pouze za účelem výchovného dohledu. Soud potvrdil svou předchozí judikaturu ohledně pozitivní povinnosti státu chránit nezletilé a v případě potřeby je odejmout z prostředí, které je pro ně nevhodné. Pokud předchozí mírnější výchovná opatření již nejsou účinná, není postup soudu, který v rámci řízení, jehož se mimo jiné účastní i stěžovatelka a na její žádost ustavený advokát, rozhodne o přijetí nejpřísnějšího opatření zbavující stěžovatelku svobody, svévolný.

Nezletilý umístěný na základě výchovného opatření do uzavřeného ústavu však musí mít možnost podat k soudu návrh na přezkum zákonnosti takového opatření, jak mu to zaručuje čl. 5 odst. 4 Úmluvy, neboť se jedná o zbavení svobody, jehož nezbytnost závisí na chování nezletilého, jež se může v čase vyvíjet. Tento požadavek není splněn v situaci, kdy se může nezletilý obrátit toliko na správní orgán, který je nadán diskreční pravomocí a který tak nemá povinnost předmětný návrh k soudu podat. Jelikož v projednávané věci tuto možnost stěžovatelka neměla, shledal Soud v souladu se svou předchozí judikaturou porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy.

Česká právní úprava sice nepřiznává nezletilému dítěti aktivní věcnou legitimaci k zahájení řízení o přezkum trvání důvodů ústavní výchovy, vyžaduje však, aby si soud opatřil vyjádření názoru dítěte, je-li dítě schopno si jej samo vytvořit a sdělit poté, co jej soud, s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost řádně poučí [§ 973 písm. b) občanského zákoníku]. Názor nezletilého dítěte soud zjišťuje jeho výsledkem (§ 100 odst. 3 o. s. ř.). Pravidelný přezkum soud, zda trvají důvody ústavní výchovy, probíhá v šestiměsíčních intervalech, přičemž pracovníci OSPODu jsou povinni navštívit dítě umístěné do ústavní výchovy nejméně jednou za tři měsíce a záruku dodržování práv dítěte představuje i silná role státního zastupitelství (§ 39 zákona č. 109/2002 Sb.).

Předkládané rozhodnutí řešilo také otázku porušení čl. 8 Úmluvy na základě tvrzení stěžovatelky, že její pošta byla automaticky kontrolována a telefonické hovory mohly probíhat pouze pod dohledem personálu ústavu. Vzhledem k tomu, že kontrola pošty, jakož i dohled nad telefonickými hovory směřoval k ochraně pořádku, ochraně zdraví a ochraně práv jiných v ústavu, zabýval se Soud jeho nezbytností v demokratické společnosti. Samotná kontrola korespondence osob zbavených svobody totiž sama o sobě není v rozporu s Úmluvou. V případě chovanců umístěných v ústavu na základě opatření, jež má výchovný a nikoli sankční povahu, je však prostor příslušných orgánů k zásahům do práva na respektování korespondence omezenější než v oblasti kontroly vězňů, kteří spáchali trestné činy. Pausální režim kontroly, který se vztahoval na všechny chovance, aniž by existovala individualizovaná analýza nebezpečí jednotlivých chovanců, a aniž by bylo rozlišováno mezi osobami, s nimiž udržují kontakt, shledal Soud v rozporu s čl. 8 Úmluvy.

Práva a povinnosti dětí umístěných do ústavní výchovy v České republice upravuje zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, podle něhož má dítě s nařízenou ústavní výchovou (mimo jiná práva) právo obracet se se žádostmi, stížnostmi a návrhy na ředitele a pedagogické pracovníky zařízení a požadovat, aby podání adresovaná příslušným státním orgánům, orgánům územní samosprávy a právníkům a fyzickým osobám, jsou-li pověřeny výkonem sociálně-právní ochrany dětí, byla ze zařízení odeslána v následující pracovní den po jejich odevzdání pracovníkům zařízení, a to bez kontroly jejich obsahu; tyto žádosti, stížnosti, návrhy a podání je zařízení povinno evidovat. Má rovněž právo na udržování kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu a dalšími blízkými osobami za podmínek stanovených tímto zákonem (tedy zejména při respektování požadavku lidské důstojnosti), a to formou korespondence, telefonických hovorů a osobních návštěv. Na druhou stranu, ředitel zařízení má právo být přítomen při otevření listovní nebo balíkové zásilky dítětem, pokud je důvodně podezření, že zásilka má z výchovného hlediska závadný obsah nebo by mohla ohrozit zdraví či bezpečnost dětí, a uschovat ji na dobu omezenou dnem propuštění dítěte ze zařízení. Podrobnosti upravuje vnitřní řád zařízení (vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních).

SKUTKOVÝ STAV:

Stěžovatelka, která je státní příslušnicí Bulharské republiky, byla ve svých 13 letech umístěna do „krizového centra pro děti“ na žádost své matky, jež se o ni nebyla schopna postarat, na základě ochranného opatření podle zákona o ochraně dětí, které bylo následně prodlouženo. Místní komise pro boj proti anti-společenskému chování nezletilých („komise“) podala dne 3. dubna 2013 k soudu návrh na umístění stěžovatelky do výchovného ústavu. Soud přistoupil k mírnějšímu ochrannému opatření spočívající v zákazu „navazovat a udržovat kontakty s určitými osobami“ s tím, že umístění do výchovného ústavu může mít negativní dopad na psychologický a sociální vývoj nezletilých vzhledem k „nepříznivému prostředí, jež tento typ zařízení nabízí“. Dne 17. května 2013 podala komise k soudu nový návrh na umístění stěžovatelky do výchovného ústavu podle zákona o boji proti anti-společenskému chování nezletilých, poukazující na neutěšenou rodinnou situaci stěžovatelky, její útoky z domova, okruh přátel – delikventů navádějících ji k poskytování sexuálních služeb a útoky z krizového centra, jakož i její agresivní chování vůči personálu. Soud shledal dosavadní ochranná opatření nedostatečnými a v zájmu stěžovatelky, jakož i celé společnosti nařídil (i přes její nesouhlas a námitku, že se nedopustila žádného trestného činu) její umístění do výchovného ústavu ve vesnici Podem, aniž by blíže specifikoval dobu jeho trvání. V odůvodnění mimo jiné uvedl, že stěžovatelka nedodržuje vnitřní řád krizového centra, nadále udržuje kontakty s delikventy, pokračuje v neslušném a agresivním chování vůči sociálním pracovníkům zařízení, poukázal na neadekvátní rodičovskou kontrolu a na skutečnost, že stávající opatření již nemají zamýšlený výchovný a preventivní účinek. Odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Dne 15. září 2013 byla odvezena do ústavu v Podemi.

V ústavu se stěžovatelka několikrát pokusila o sebevraždu. Školní výsledky chovanců v předmětném ústavu byly podprůměrné, v některých letech dokonce pedagogická rada neudělila žádné kladné hodnocení jejich školních a výchovných výsledků či kladné hodnocení jejich chování, což podle názoru stěžovatelky bránilo podání návrhu k soudu na ukončení opatření o umístění. Sama stěžovatelka se v ústavu vyučila švadlenou. V ústavu byla automaticky a systematicky kontrolována veškerá pošta, včetně korespondence vedené s advokátem, jakož i blízkou rodinou, a všechny telefonické hovory probíhaly pod dohledem personálu ústavu.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

K tvrzenému porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy

64. Stěžovatelka tvrdí, že její umístění do výchovného ústavu je v rozporu s čl. 5 odst. 1 Úmluvy, jehož relevantní část zní:

„1. Každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost. Nikdo nesmí být zbaven svobody kromě následujících případů, pokud se tak stane v souladu s řízením stanoveným zákonem:

a) zákonné uvěznění po odsouzení příslušným soudem;

...

d) jiné zbavení svobody nezletilého na základě zákonného rozhodnutí pro účely výchovného dohledu nebo jeho zákonné zbavení svobody pro účely jeho předvedení před příslušný orgán;

...“

1. Tvrzení stran

65 – 67. Stěžovatelka má za to, že vzhledem k životním podmínkám v ústavu v Podemi a svému umístění v něm proti její vůli a vůli její matky představuje sporné opatření zbavení svobody. Namítá, že zákon o boji proti anti-spoolečenskému chování nezletilých nedefinuje – což kritizuje rovněž Výbor pro práva dítěte – s dostatečnou přesností, která by ji umožnila předvídat, že následkem jejího chování bude opatření zbavující ji svobody, pojem „anti-spoolečenské chování“. Nadto se domnívá, že byla spíše dítětem v ohrožení, které potřebovalo ochranná opatření. Kromě toho zpochybňuje, že by bylo opatření o jejím umístění opatřením *ultima ratio*. Má za to, že vůči ní bylo přijato sankční opatření spadající do oblasti trestního práva a že proto může být její zbavení svobody *a priori* ztožněno se zbavením svobody podle čl. 5 odst. 1 písm. a) Úmluvy. Vzhledem k tomu, že podle jejího názoru nebylo sporné opatření o zbavení svobody přijato v příslušném trestním řízení, je třeba jej vnímat jako rozporné s tímto ustanovením Úmluvy. Stěžovatelka kromě toho uvádí, že toto umístění není slučitelné ani s čl. 5 odst. 1 písm. d) Úmluvy, neboť v ústavu v Podemi nemohla využít vhodného výchovného a vzdělávacího systému a nebyla ve skutečnosti chráněna před zneužíváním, jehož byla předtím obětí a jež bylo důvodem rozhodnutí o umístění.

68. Vláda nepopírá, že sporné opatření spadá pod zbavení svobody. Má za to, že toto opatření odpovídá čl. 5 odst. 1 písm. d) Úmluvy, vylučujíc použití písm. a) tohoto ustanovení. Podrobně popisuje režim výchovy a vzdělání nabízený v ústavu v Podemi. Uvádí, že rozhodnutí o umístění bylo přijato v rámci kontradiktorního soudního řízení, v němž byly analyzovány skutkové okolnosti, a že chování dotyčné bylo kvalifikováno jako anti-spoolečenské ve smyslu příslušného zákona. Dodává, že sporné opatření bylo motivováno potřebou napravit prostřednictvím vzdělání chování stěžovatelky a oddělit ji od nevhodného sociálního prostředí. Upřesňuje, že volba nejpřísnějšího výchovného opatření, tj. umístění do uzavřeného ústavu, je odůvodněna selháními ostatních méně restriktivních opatření, které byly vůči dotyčné dříve použity.

2. Posouzení Soudem

69. Soud úvodem poznamenává, že vláda nepopírá, že umístění stěžovatelky do ústavu v Podemi představuje zbavení svobody ve smyslu čl. 5 Úmluvy. V každém případě Soud připomíná, že již přezkoumal tento typ umístění do předmětného zařízení a uzavřel, že se jedná o opatření zbavující svobody nezletilé zejména vzhledem k režimu stálého dohledu a povolení vycházek a délce umístění (A. a další proti Bulharsku, č. 51776/08, body 62–63, ze dne 29. 11. 2011). Vzhledem k tomu, že tento režim nedoznal změn, nevidí soud důvod se od tohoto závěru v projednávané věci odchýlit a uzavírá, že umístění dotyčné spadá pod zbavení svobody.

65. Stěžovatelka má dále za to, že její umístění nespadá pod žádnou ze situací vyjmenovaných v čl. 5 odst. 1, zejména pod písm. a) a d) tohoto ustanovení. Vláda se domnívá, že čl. 5 odst. 1 písm. a) nelze v projednávaném případě použít, ale že je sporné opatření v souladu s čl. 5 odst. 1 písm. d). Proto s ohledem na to, že toto ustanovení hrálo roli, pokud jde o umístění zkoumané ve věci A. a další (výše citované), se soud nejdříve zaměří na otázku, zda umístění stěžovatelky do ústavu v Podemi bylo v souladu s čl. 5 odst. 1 písm. d).

66. V tomto ohledu připomíná, že první složka čl. 5 odst. 1 písm. d) stanoví zbavení svobody v zájmu nezletilého nezávisle na tom, zda je podezřelý ze spáchání trestného činu nebo je jednoduše dítětem „v ohrožení“. Toto ustanovení totiž opravňuje zadržení nezletilého, pokud bylo rozhodnuto o jeho výchovném dohledu (A. a další, výše citovaný, bod 66). Vzhledem k tomu, že stěžovatelka v průběhu použití sporného opatření nedosáhla plnoletosti, je jedinou otázkou to, zda zadržení dotyčné bylo zákonné a bylo rozhodnuto „pro“ („for the purpose of“) účely výchovného dohledu (Bouamar proti Belgii, série A č. 129, bod 50, ze dne 29. 2. 1988, D. G. proti Irsku, č. 39474/98, bod 76, CEDH 2002-III; a z poslední doby Blokhin proti Rusku [GC], č. 47152/06, body 166–167, ze dne 23. 3. 2016). V této oblasti odkazuje Úmluva z podstatné části na národní legislativu a ukládá jí povinnost dodržovat hmotněprávní i procesní normy, avšak vyžaduje také, aby všechna zbavení svobody byla v souladu s účelem čl. 5: chránit jednotlivce před svévolným rozhodováním (Bouamar, výše citovaný, bod 47; a D. G. proti Irsku, výše citovaný, bod 75). Kromě toho musí existovat vztah mezi důvodem uvedeným pro zbavení svobody na jedné straně a místem a režimem detence na straně druhé (D. G. proti Irsku, výše citovaný, bod 75; a Aerts proti Belgii, ze dne 30. 7. 1998, bod 46, Sbírka rozsudků a rozhodnutí 1998–V, spolu s dalšími tam uvedenými odkazy).

...

76. Soud uvádí, že skutečnosti projednávané věci zpochybňují řadu aspektů bulharského systému péče o nezletilé v obtížích v rámci sítě sociálních institucí. Zprvč poznamenává, že je pravdou, že zákon o boji proti anti-společenskému chování nezletilých je obsoletní a že z historických důvodů byl založen spíše na filozofii „tres-

tání“ než „ochrany“ nezletilých, což kritizují mezinárodní i vnitrostátní organizace (body 39, 54 a 55 výše). Kromě toho při přezkumu první žádosti komise o umístění stěžovatelky měl soud za to, že ústav v Podemi představuje „nevhodné prostředí“ (bod 9 výše). Dále se Národní úřad pro ochranu dětí, jakož i Ombudsman republiky zabývají otázkami vhodné povahy soudních řízení týkajících se nezletilých, ale také realizací školních a výchovných programů či materiálních životních podmínek v uzavřených zařízeních pro nezletilé (body 31–38 a 52 výše). K této otázce musí soud konstatovat, že je vypracována vnitrostátní reforma zahrnující širokou škálu legislativních a správních opatření podporovaná Výborem OSN pro práva dítěte (body 39 a 52 výše). Rovněž má za to, že jeho úkol nespočívá v přezkumu bulharského systému výchovných opatření vůči nezletilým *in abstracto* vzhledem k Úmluvě ani v poskytnutí analýzy zamýšlené reformy, ale v posouzení způsobu, jakým byl existující systém použit v projednávaném případě (Deweer proti Belgii, série A č. 35, bod 40, ze dne 27. 2. 1980; Schiesser proti Švýcarsku, ze dne 4. 12. 1979, série A č. 34, bod 32; a A. a další, výše citovaný, bod 70).

67. Co se týče účelu opatření a fungování pedagogického a výchovného systému, má Soud za to, že aby mohla být organizace tohoto systému účinná, musí mít stát určitý prostor pro uvážení. V projednávaném případě navzdory obecně uvedené kritice (bod 76 výše) Soud konstatuje, že stěžovatelka mohla pokračovat ve školní výuce, že vůči ní byla vyvinuta individuální snaha, která ji měla pomoci překlenout její potíže s učivem, dostala známku, která ji umožňovala postoupit do vyšší třídy, a bylo jí umožněno získat profesní kvalifikaci umožňující jí pozdější znovuzačlenění do společnosti (body 24 a 26–27 výše). Tyto skutečnosti Soudu stačí k závěru, že státu nelze vytýkat nesplnění jeho povinností vyplývajících z čl. 5 odst. 1 písm. d) dát opatření o umístění výchovný účel (*viz a contrario* Bouamar, výše citovaný, bod 52; D. G. výše citovaný, body 83–85; a Ichin a další proti Ukrajině, č. 28189/04 a 28192/04, body 39–40, ze dne 21. 12. 2010). Soud znovu konstatuje, že se nepovažuje za příslušný k přezkumu možných nedostatků vnitrostátního systému ve větším rozsahu než k přezkumu předložených skutečností týkajících se věci, jež mu umožňují rozhodnout o tom, zda opatření uložené stěžovatelce mělo výchovný účel v dostatečném rozsahu vzhledem k čl. 5 odst. 1 písm. d) Úmluvy.

68. Pokud jde o tvrzení týkající se svévolnosti, otázky přiměřenosti opatření, jakož i to, zda bylo poslední možností, Soud uvádí, že kritizované rozhodnutí o umístění bylo přijato soudními orgány po veřejném jednání, ve kterém byla slyšena stěžovatelka, jakož i člen komise pověřené ochranou dětí, a inspektorka útvaru odpovídajícího za nezletilé. Matka stěžovatelky byla také přítomna a stěžovatelce byl na její žádost přidělen advokát *ex officio*. Soudy podrobně přezkoumaly shromážděné důkazy a měly za to, že vzhledem k prostředí, ve kterém stěžovatelka v rozhodné době žila, pro ni neexistuje skutečná alternativa k umístění do výchovného ústavu.

69. K tomuto bodu je třeba uvést, že bulharská legislativa upravuje širokou škálu výchovných opatření v souvislosti s proti-společenským chováním nezletilých. Nejprůběžnější z nich – umístění do výchovného ústavu – lze použít pouze tehdy,

pokud nejsou ostatní mírnější opatření účinná (bod 41 výše). Zdá se, že příslušné ustanovení neukládá orgánům přijímajícím takové opatření povinnost stanovit individuální plán zahrnující konkrétní cíle, kterých se má, pokud jde o vzdělání dotyčných nezletilých, dosáhnout. Stejně tak, ačkoliv je maximální zákonná délka umístění stanovena na tři roky (bod 44 výše), nezdá se, že by soudy musely rozhodovat o délce v okamžiku původního rozhodnutí. V projednávaném případě nebyly tyto otázky, jakož ani otázka, zda byl ústav v Podemi vhodným zařízením s ohledem na situaci stěžovatelky, v soudním řízení předmětem sporu. Soud uvádí, že navzdory systémových mezerám soudy nejprve prokázaly, že stěžovatelka nemohla využít přirozeného rodinného prostředí, které by bylo příznivé jejímu vývoji, což již bylo důvodem jejího umístění v ochranném zařízení v srpnu 2012 podle zákona o ochraně dětí. Dále byla v rámci soudního řízení osvětlena situace stěžovatelky, její způsob života a nebezpečí, která ji obklopovala, zejména prostřednictvím prohlášení dvou sociálních pracovníků krizového centra, které byly v nejbližším kontaktu s dotyčnou. Jejich svědectví zejména potvrdilo, že stěžovatelka udržovala vztahy s osobami, které jí naváděly k prostituci, že byla obětí obchodu s lidmi typu „lover boy“, ale odmítala si to připustit a chránit se, že se vůči personálu zařízení chovala agresivně a že se do zařízení večer po škole nevracela. Sociální pracovníce potvrdily, že rodinné prostředí nebylo pro stěžovatelku vhodné, neboť skutečnosti nasvědčovaly tomu, že sama její matka byla obětí násilí a potřebovala ochranu (bod 11 výše). Soud kromě toho uvádí, že matka měla možnost být soudem v průběhu jednání vyslechnuta a z informací z projednávaného spisu se nejeví, že by v tomto smyslu formulovala návrh (bod 42 výše). Soud dále konstatuje, že vůči stěžovatelce byla zjevně v minulosti přijata mírnější výchovná opatření (body 11 a 13 výše). Z výše uvedených důvodů se Soud nejeví svévolným závěr soudů o tom, že opatření přijatá vůči stěžovatelce byla nedostatečná.

70. Vzhledem k těmto skutečnostem nemůže Soud mít za to, jak tvrdí stěžovatelka, že její umístění bylo svévolným opatřením a že soudy nezohlednily její zájmy. Je pravdou, že odůvodnění soudů se může jevit stručné a neupřesňující všechny důležité okolnosti. V tomto ohledu jde zejména o nepřezkoumání otázek týkajících se individuálního plánu pro přijaté umístění, délku a její pravidelný přezkoumání. Nicméně rozhodnutí soudů zjevně reflektovala prohlášení dvou sociálních pracovníků, jež měly za stěžovatelku přímou odpovědnost v krizovém centru. V návaznosti na zkoumání rodinné situace stěžovatelky, jejího sociálního prostředí, chování a dopadu již uložených výchovných opatření prováděných sociálními pracovníky, soudní orgány přezkoumaly a potvrdily závěr sociálních institucí, podle něhož potřebovala nezletilá zvýšený výchovný dohled. Soud konstatuje, že vnitrostátní orgány vedla k rozhodnutí zejména starost poskytnout stěžovatelce prostředí mimo dosah jasně identifikovaných konkrétních nebezpečí a tedy ochrana jejích zájmů, jakožto adolescenta v plném psychickém a sociálním vývoji. Informace ze spisu neumožňují Soudu zpochybnit závěr soudů k této otázce.

71. Vzhledem k výše uvedenému, nemůže Soud prohlásit, že by dotčené opatření o umístění mělo sankční účel, a má za to, že rozhodnutí úřadů spadá do kontextu trvalých snah směřujících k umístění stěžovatelky do prostředí, které jí nabízí výchovný dohled a možnost pokračovat ve školní docházce. V tomto ohledu Soud připomíná, že stát má pozitivní povinnost chránit nezletilé a případně je odejmout z prostředí, které je pro ně nevhodné (viz *mutatis mutandis*, X. a Y proti Nizozemsku, rozsudek ze dne 26. 3. 1985, body 21–27, série A č. 91; Stubbings a další proti Spojenému království, rozsudek ze dne 22. 10. 1996, body 62–64, Sbírka 1996-IV.; A proti Spojenému království, rozsudek ze dne 23. 9. 1998, bod 22, Sbírka 1998-VI.; Z. a další proti Spojenému království [GC], č. 29392/95, body 73–74, SEDH 2001-V; a A. a další, výše citovaný, bod 73; viz také články 19 a 37 Úmluvy OSN o právech dítěte).

72. Soud má závěrem za to, že dotčené umístění spadá pod rozsah působnosti čl. 5 odst. 1 písm. d) a je v souladu s požadavky tohoto ustanovení, včetně tam stanovených výchovných účelů. Proto se nejeví potřebným zkoumat dotčení čl. 5 odst. 1 písm. a).

73. Proto nedošlo k porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

K tvrzenému porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy

74. Stěžovatelka poukazuje na nemožnost domoci se pravidelného přezkumu zákonnosti svého umístění ve výchovném ústavu podle bulharského práva. Odvolává se na čl. 5 odst. 4 Úmluvy, který zní:

„Každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné.“

1. Tvrzení stran

75. Vláda uvádí, že jelikož rozhodnutí o umístění stěžovatelky v zařízení s dohledem náleží soudům, kontrola zákonnosti tohoto opatření, jak je upravena čl. 5 odst. 4 Úmluvy, je zahrnuta v jejich rozhodnutí. Dodává, že čl. 31 odst. 3 zákona o boji proti anti-společenskému chování nezletilých upravuje možnost soudů přezkoumat návrh komise na zrušení opatření o umístění bez nutnosti vyčkat konce školního roku (bod 44 výše). Nakonec upřesňuje, že podle použitelné legislativy je délka opatření omezená a nemůže překročit dobu tří let.

76. Stěžovatelka nepopírá, že soudy vykonávají kontrolu zákonnosti původního rozhodnutí o jejím umístění. Uvádí však, že následně nemá možnost je v přiměřených intervalech požádat o přezkum zákonnosti opatření o umístění, přičemž je tato možnost podle ní otevřena pouze komisi. Dodává, že vnitrostátní právo neupravuje ani automatický soudní přezkum tohoto opatření.

2. Posouzení Soudem

77. Zásady judikatury použitelné v projednávaném případě jsou shrnuty v rozsudku *Stanev* proti Bulharsku ([GC], č. 36760/06, body 168–170, ze dne 17. 1. 2012). Soud kromě toho připomíná, že „pravidelná“ soudní kontrola je vyžadována, pokud ji vyžaduje samotná povaha opatření o zbavení svobody (*Winterwerp* proti Nizozemsku, ze dne 24. 10. 1979, bod 55, série A č. 33). To platí zejména u obviněných umístěných v předběžné vazbě (*Bezicheri* proti Itálii, ze dne 25. 10. 1998, body 20–21, série A č. 164; a *Assenov a další* proti Bulharsku, ze dne 28. 10. 1998, bod 162, Sbíрка 1998-VIII), osob zadržovaných z důvodů psychických problémů (viz např. *Winterwerp*, výše citovaný, *X. proti Spojenému království*, ze dne 5. 11. 1981, série A č. 46, a *Stanev*, výše citovaný), vězňů, kterým byl uložen trest odnětí svobody na doživotí, pokud po uplynutí sankčního období závisí jejich další zadržování na prvcích nebezpečnosti a rizika, které se mohou v čase vyvíjet (*Stafford* proti Spojenému království [GC], č. 46295/99, bod 87, CEDH 2002-IV) a recidivistů odsouzených k trestu předběžného zadržení po uplynutí hlavního trestu (*Van Droogenbroeck* proti Belgii, ze dne 24. 6. 1982, body 47–49, série A č. 50). Právo nezletilého stěžovatele na soudní přezkum v průběhu opatření o zbavení svobody bylo Soudem rovněž uznáno v rozsudku *Bouamar* (výše citovaný, body 60–64).

78. Soud uvádí, že se účastníci shodují v tom, že v projednávaném případě existuje soudní kontrola spočívající v rozhodnutí krajského soudu dne 16. 7. 2013 o umístění. Naproti tomu zůstává otázkou, zda měla stěžovatelka nárok na pozdější podání návrhu na přezkum detence a, pokud ano, je nutné ověřit, zda jí byla taková možnost nabídnuta.

79. Přitom již bylo konstatováno, že detence stěžovatelky byla nařízena za účelem výchovného dohledu s cílem napravit její chování, které bylo shledáno rozporným s pravidly společnosti (bod 82 výše). Jednalo se o zbavení svobody, jehož nezbytnost závisela na vývoji jejího chování v čase, faktoru zohledňovaném podobně jako ve výše citovaných věcech (bod 87 výše). Kromě toho Soud uvedl, že stěžovatelka byla umístěna do ústavu v Podemi dne 15. 9. 2013 na neurčenou dobu (bod 17 výše), která podle příslušné právní úpravy mohla dosáhnout tří let (bod 44 výše). Proto vzhledem k možnosti vývoje chování stěžovatelky během takové doby je Soud toho názoru, že měla mít možnost využít pravidelné soudní kontroly zákonnosti trvání opatření o zbavení svobody uskutečňované automaticky a v přiměřených intervalech na její žádost [viz *X. proti Finsku*, č. 34806/04, bod 170, CEDH 2012 (výňatky) spolu s tam uvedenými odkazy, kde Soud potvrdil, že pravidelný systém kontroly, v němž návrh na zahájení řízení náleží pouze orgánům, není dostatečný].

80. Soud v tomto ohledu připomíná, že čl. 5 odst. 4 zaručuje soudní přezkum, který musí být dotyčným k dispozici (*Ashingdane* proti Spojenému království, rozsudek ze dne 28. 5. 1985, bod 52, série A č. 93; a *Stanev*, výše citovaný, bod 170). Přitom je třeba konstatovat, že příslušné právní předpisy neumožňují nezle-

tilým umístěným ve výchovném ústavu obrátit se na soudy s návrhem na přezkum jejich zadržení. Soud uvádí argument vlády, podle něhož vnitrostátní právo upravuje možnost nechat přezkoumat opatření o umístění soudy na návrh komise (bod 85 výše). Nicméně Soud uvádí, že pokud by se dotyčná chtěla obrátit na tuto komisi, jedná se o správní orgán, který má ohledně podání návrhu na přezkum opatření k soudům diskreční pravomoc umožňující mu posoudit situaci nezletilé (bod 40 výše; viz *a contrario* M. H. proti Spojenému království, č. 11577/06, bod 94, ze dne 22. 10. 2013, kdy měl příslušný správní orgán povinnost požádat soudní orgán o propuštění a její nesplnění představovalo zásah do práv chráněných čl. 5 odst. 4).

81. Soud proto uzavírá, že opravné prostředky, na které se odvolává vláda, nebyly stěžovatelce dostupné.

82. Kromě toho Soud konstatuje, že ve vnitrostátním právu neexistuje pravidelná a automatická soudní kontrola předmětného zadržení.

83. Z výše uvedeného vyplývá, že v projednávaném případě došlo k porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy.

K tvrzenému porušení čl. 8 Úmluvy

84. Stěžovatelka dále brojí proti neexistenci důvěrnosti korespondence v ústavu v Podemi. Poukazuje na automatickou povahu kontroly pošty, včetně dopisů posílaných nevládním organizacím a příslušným úřadům. Stěžuje si rovněž na skutečnost, že nemohla využít důvěrné telefonické konverzace s osobami mimo ústav. V tomto ohledu se odvolává na čl. 8 Úmluvy, jehož v projednávaném případě relevantní část zní:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

1. Tvrzení stran

85. Podle vlády nebyla stěžovatelka osobně a přímo dotčena stávajícím režimem kontroly korespondence. Má totiž za to, že neutrpěla „zasahování“ ve smyslu čl. 8 Úmluvy, neboť neuvedla žádnou konkrétní skutečnost prokazující, že by vedla z ústavu v Podemi korespondenci, že tato korespondence byla kontrolována nebo že by ji členové personálu bránili kontaktovat osoby mimo ústav nebo nevládní organizace.

86. Pokud jde o samotný režim, vláda odkazuje na čl. 25 bod 10 vnitřního nařízení ústavu v Podemi a argumentuje, že kontrola pošty je spojena s vlastním

účelem opatření o umístění, tedy výchovou a převýchovou stěžovatelky, a že směřuje rovněž k ochraně řádu a bezpečnosti v zařízení. V tomto kontextu uvádí, že kontrola korespondence není neslučitelná s právy nezletilých umístěných v ústavu a že rovnováha mezi předmětnými zájmy byla vzhledem k tomu, že kontrolované dopisy byly bezvadně doručeny jejich adresátům, zajištěna.

87. Pokud jde o telefonické hovory stěžovatelky, vláda prohlašuje, že byly vedeny pod dohledem hlavního učitele nebo vychovatele v souladu s příslušnými ustanoveními a že tyto hovory nebyly nahrávány nebo podrobeny odposlechu. Kromě toho dodává, že stěžovatelka nebyla zbavena „telefonického kontaktu se svou matkou“. Má proto za to, že neutrpěla zásah do svého práva chráněného čl. 8 Úmluvy. Uzavírá, že v každém případě tento režim dohledu směřoval k předejití nebezpečí opětovného páchání činů posuzovaných jako anti-společenské nezletilými umístěnými v ústavu, takových, které byly základem rozhodnutí o jejich umístění, a že jej nelze vnímat tak, že je v rozporu s čl. 8 odst. 2 Úmluvy.

88. Stěžovatelka podrobně popisuje používaný mechanismus kontroly pošty a telefonických hovorů a tvrdí, že není povinna předkládat důkazy všech zásahů, neboť tyto podle ní vyplývají přímo z uvedeného režimu. Upřesňuje, že vzhledem k tomu, že si mohla být jistá tím, že její dopisy a telefonáty nevládním organizacím budou automaticky kontrolovány, byla tímto mechanismem přímo dotčena.

89. Stěžovatelka kromě toho uvádí, že tento režim neodpovídá žádné vyšší sociální potřebě a že příslušný vnitrostátní zákon nestanoví dostatečné záruky proti svévolným zásahům ze strany orgánů. Uzavírá také, že zásah, který měla utrpět, není v demokratické společnosti nezbytný.

2. Posouzení Soudem

a) Režim kontroly korespondence

90. Pokud jde o tvrzení týkající se korespondence, Soud uvádí, že stěžovatelka neuvedla skutečnosti prokazující, že dopisy, které posílala či obdržela během svého umístění v ústavu v Podemí, byly otevřeny či kontrolovány. Uvádí však, že z čl. 25 bodu 10 vnitřního nařízení ústavu jasně vyplývá, že veškerá korespondence chovanců podléhá kontrole za účelem ověření případné přítomnosti zakázaných látek či předmětů, jakož i informací, které obsahují (bod 50 výše). Tato kontrola tak nevyplývá z rozhodnutí přijatého orgány ve vztahu ke stěžovateli nebo konkrétního nezletilého, ale z přímé aplikace příslušných vnitrostátních předpisů. Za těchto okolností Soud uzavírá, že došlo k zásahu do práva stěžovatelky na respektování její korespondence (Campbell proti Spojenému království, ze dne 25. 3. 1992, bod 33, série A č. 233; a Botchev proti Bulharsku, č. 73481/01, bod 94, ze dne 13. 11. 2008).

91. Takový zásah porušuje čl. 8 odst. 2 Úmluvy kromě případů, kdy „v souladu se zákonem“ sleduje jeden nebo více legitimních cílů a navíc je k jejich dosažení „nezbytný v demokratické společnosti“.

92. Soud již uvedl, že tvrzená kontrola korespondence je stanovena příslušným vnitřním předpisem (body 50 a 100 výše). Poznává rovněž, že stěžovatelka nepopírá dostupnost a předvídatelnost předmětného ustanovení. Kromě toho lze připustit, že kontrolu korespondence nezletilých umístěných v uzavřeném výchovném ústavu lze vykonávat mimo jiné za účelem předcházení vnesení látek a předmětů nebezpečných pro zdraví a práva ostatních nezletilých, nebo dokonce schopných ohrozit řád zavedený v ústavu. To vyplývá z formulace čl. 25 bodu 10 vnitřního nařízení ústavu v Podemi (body 50 a 100 výše). Proto lze dotčený zásah považovat za takový, který směřuje k „ochraně pořádku“, „ochraně zdraví“ a „ochraně práv jiných“ ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy (viz také *mutatis mutandis*, Campbell, výše citovaný, bod 41; a Petrov proti Bulharsku, č. 15197/02, bod 42, ze dne 22. 5. 2008).

93. Zbývá určit, zda tento režim systematické a automatické kontroly korespondence nezletilých umístěných v ústavu v Podemi byl „nezbytný v demokratické společnosti“. Tento přezkum vyžaduje zkoumání běžných a přiměřených požadavků detence. Soud totiž připomíná, že určitá kontrola korespondence osob zbavených svobody se doporučuje a sama o sobě není v rozporu s Úmluvou (Silver a další proti Spojenému království, ze dne 25. 3. 1983, bod 98, série A č. 61; a Campbell, výše citovaný, bod 45).

94. Soud uvádí, že projednávání věc zpochybňuje přiměřenost zásahu orgánů do práva na respektování korespondence nezletilých umístěných v uzavřené instituci ve vztahu k uvedeným cílům (bod 102 výše), avšak rovněž vzhledem ke specifickým potřebám výchovného dohledu. V tomto ohledu uvádí, že manévrovací prostor, jehož mohou orgány za takových podmínek využít, je omezenější než ten v oblasti kontroly vězňů, kteří spáchali trestné činy. Toto konstatování vyplývá ze samotné povahy umístění nezletilých za účelem výchovy a jejich přípravy na život ve společnosti. Pokud jde totiž o péči orgánů o nezletilé, jako je tomu v projednávaném případě, musí být vše upraveno tak, aby měli nezletilí dostatečný kontakt s vnějším světem, včetně výměny písemností, neboť to je nedílnou součástí jejich práva na důstojné zacházení a je to nezbytné pro jejich přípravu na návrat do společnosti. Soud v tomto ohledu odkazuje na Pravidla OSN pro ochranu mladistvých zbavených svobody (bod 57 výše).

95. V projednávaném případě Soud úvodem konstatuje, že na rozdíl od čl. 8 Úmluvy a jeho požadavků na „nezbytnost“ a „přiměřenost“, se čl. 25 bod 10 vnitřního nařízení ústavu v Podemi odvolává na kontrolu automatickou a nerozlišující poštu nezletilých (bod 50 výše). Tento text nijak kategoricky nerozlišuje mezi osobami, se kterými si nezletilí mohou dopisovat. Přitom Soud již mnohokrát rozhodl o tom, že korespondence zadržených s jejich advokáty zásadně užívá privilegovaného postavení [viz mezi mnoha jinými např. Campbell, výše citovaný, body 47–48; Erdem proti Německu, č. 38321/97, bod 61, CEDH 2001-VII (výňatky); a Petrov, výše citovaný, bod 43]. Podle Soudu platí podobné úvahy v projednáva-

ném případě o korespondenci, kterou mohla stěžovatelka udržovat se svým advokátem nebo s nevládními organizacemi na ochranu práv dítěte. Soud konstatuje, že příslušné nařízení nechrání důvěrnost tohoto typu korespondence a že je jej podřizuje režimu obecné kontroly.

96. Kromě toho toto ustanovení ani žádné jiné ustanovení nepřesňuje případně zvláštní důvody a podmínky, které by mohly odůvodnit, že v konkrétním případě bude pošta podléhat kontrole, a neuvádí délku tohoto opatření, přičemž je vykonává z úřední povinnosti. Nakonec odpovědné osoby nejsou povinny poskytnout důvody tohoto dohledu (viz *mutatis mutandis* Calogero Diana proti Itálii, ze dne 15. 11. 1996, bod 32, Sbírka 1996-V; a Petrov, výše citovaný, bod 44). Soud proto uzavírá, že čl. 25 bod 10 vnitřního nařízení ústavu v Podemi poskytuje veškerou volnost odpovědným osobám zařízení k výkonu kontroly korespondence nezletilých, aniž by zohledňoval kategorie adresátů, délku opatření a důvody, které by ji mohly odůvodňovat, a že takových režim nelze považovat za souladný s účely článku 8.

b) Režim kontroly telefonických hovorů

97. Soud úvodem konstatuje, že v rozsahu, v němž vnitřní předpis přiznává stěžovateli možnost telefonických hovorů na místech kontrolovaných vedením ústavu, má Soud na rozdíl od vlády za to, že omezení a dohled týkající se těchto hovorů může představovat zásah do výkonu práva dotyčné na respektování jejího rodinného života a korespondence ve smyslu čl. 8 odst. 1 Úmluvy [viz *mutatis mutandis* Baybasin proti Nizozemsku (déc.), č. 13600/02, ze dne 6. 10. 2005; a Nusret Kaya a další, výše citovaný, bod 36].

98. Pokud jde o právní základ tohoto zásahu, Soud uvádí, že spočívá ve vnitřním předpisu čl. 25 bodu 10 (bod 51 výše) vnitřního nařízení ústavu v Podemi. Připouští také, že sleduje legitimní cíl „ochrany pořádku“, jak uvádí vláda.

99. Otázkou je, zda byl sporný zásah „nezbytný v demokratické společnosti“. K odpovědi je třeba zohlednit posuzovací prostor státu (Campbell, výše citovaný, bod 44). V tomto ohledu, i když náleží prvně vnitrostátním orgánům posoudit nezbytnost zásahu, je na Soudu, aby rozhodl, zda byly důvody zásahu relevantní a dostačující vzhledem k požadavkům Úmluvy (Szuluk proti Spojenému království, č. 36936/05, bod 45, CEDH 2009). Soud musí navíc zdůraznit, jak důležité je, aby orgány dohlédly na co nejmenší přísnost opatření omezujících soukromý a rodinný život, neboť tato omezení spadají do zbavení svobody odůvodněné pouze výchovnými účely. V tomto smyslu může Soud přiznat státu toliko úzký posuzovací prostor a úvahy o nezbytnosti zajištění příznivých podmínek ohledně udržování kontaktů nezletilých s vnějším světem se uplatní rovněž v oblasti telefonických hovorů (bod 104 výše).

100. Pokud jde o projednávaný případ, Soud uvádí, že se vláda omezila na tvrzení, podle něhož byl právní mechanismus v souladu s požadavky čl. 8 odst. 2

Úmluvy, aniž by předložila konkrétní argumenty na podporu jeho nezbytnosti (bod 97 výše), a nepopírá, že se předmětné telefonické hovory odehrávaly pod dohledem členů personálu, což je zbavilo důvěrné povahy. Je tedy třeba posoudit podmínky telefonických hovorů stěžovatelky na základě platných předpisů, aby bylo možné posoudit jejich slučitelnost s požadavky druhého odstavce čl. 8 Úmluvy.

101. V tomto ohledu má Soud za to, že vzhledem k psychickému a sociálnímu vývoji dětí a jejich potřebě udržování co nejužších rodinných vazeb, je klíčové, aby jim vedení napomáhalo udržovat skutečný kontakt s jejich blízkou rodinou (viz *mutatis mutandis* Van der Ven proti Nizozemsku, č. 50901/99, bod 68, CEDH 2003-II; a Nusret Kaya a další, výše citovaný, bod 59).

102. Je pravdou, že stěžovatelka měla možnost přijímat návštěvy a vracet se do svého bydliště během školních prázdnin (bod 28 výše). Měla proto příležitosti udržovat se svými blízkými kontakty. Tato okolnost se však nedotýká konstatování, podle něhož režim korespondence vzhledem k tomu, že bránil její důvěrnosti, nebyl vhodný (bod 106 výše). Možnosti komunikace stěžovatelky s vnějším světem během dlouhých období pobytu v ústavu v Podemi tak byly omezené. Soud dále uvádí, že příslušný vnitřní mechanismus umožňoval nezletilým umístěným v tomto ústavu udržovat vnější vztahy prostřednictvím telefonických hovorů. Tyto hovory však z důvodů bezpečnosti podléhaly režimu povolení, zejména pokud se jednalo o odchozí hovory, které jsou výjimkou, a režimu dohledu personálem zařízení, takže všechny telefonické hovory byly slyšeny (bod 51 výše).

103. Tato úprava se obecným způsobem a bez rozlišení vztahovala na všechny nezletilé, bez ohledu na jakékoli individuální posouzení nároků, co se týče bezpečnosti, které si mohla žádat osobnost každého z nich. Soud neztrácí ze zřetele, že se jedná o mladé osoby, které nebyly trestně stíhány. I když byly stěžovatelce vytýkány projevy chování kvalifikované jako „anti-společenské“ a vyžadující určitý zásah státu, musí být nebezpečí tvrzené vládou týkající se telefonických hovorů pečlivě analyzována a odůvodněna příslušnými odpovědnými osobami. Nejeví se, že tomu tak v projednávaném případě bylo. Kromě toho Soud ze znění tohoto ustanovení vyvodil, že taktéž setkání se členy nevládních organizací, včetně humanitárních, se mohla odehrávat pouze za dozoru členů personálu zařízení, a to aniž by byla vypracována jakákoliv studie individuálních situací poukazující na potencionální nebezpečí.

104. S ohledem na informace ze spisu a na ty, které má Soud k dispozici, má za to, že režim dohledu, který se na stěžovatelku vztahoval, přála-li si telefonovat s osobou mimo ústav, a který nijak nerozlišoval mezi např. členy rodiny, zástupci nevládních organizací o ochraně práv dětí nebo jiných kategoriích osob a nezakládal se na žádné individualizované analýze nebezpečí, nebyl podložen relevantními a dostatečnými důvody s ohledem na omezení, která z něj vyplývala, pokud jde o předmětné kontakty.

c) *Závěr*

105. Soud uzavírá, že režim automatické kontroly korespondence vykonávaný bez jakéhokoli rozlišení, pokud jde o typ výměny, a dohled nad telefonickými hovory vylučující veškerou důvěrnost těchto hovorů, který se na stěžovatelku v ústavu v Podemi vztahoval, nelze považovat za nezbytný v demokratické společnosti.

106. Proto došlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

K aplikaci čl. 41 Úmluvy

107. Podle čl. 41 Úmluvy:

„Jestliže Soud prohlásí, že byla porušena Úmluva nebo její protokoly, a jestliže vnitrostátní právo zúčastněné Vysoké smluvní strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků tohoto porušení, Soud přizná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

1. Újma

118.–121. Stěžovatelce byla přiznána náhrada nemajetkové újmy ve výši 4.000 EUR.

...

VÝROK

Z těchto důvodů Soud

1. *Prohlašuje* jednomyslně stížnost za přijatelnou;
2. *Rozhoduje* šesti hlasy ku jednomu, že nedošlo k porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy;
3. *Rozhoduje* jednomyslně, že došlo k porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy;
4. *Rozhoduje* jednomyslně, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy;

...

Nesouhlasné stanovisko soudkyně O’Leary

Soudkyně O’Leary souhlasila s konstatováním většiny o porušení čl. 5 odst. 4 a čl. 8 Úmluvy, avšak neztotožnila se se závěrem většiny ohledně zákonnosti opatření, kterým byla stěžovatelka umístěna do výchovného ústavu. Ve svém nesouhlasném stanovisku shrnuje judikaturu k čl. 5 odst. 1 písm. d) Úmluvy a má za to, že Soud měl být přísnější ve svém posouzení pojmu svévolnosti, jedná-li se o umístění nezletilého do uzavřeného ústavu, a zkoumat, kde a za jakých podmínek je výchovný dohled ve skutečnosti poskytován. Soudkyně měla za to, že stěžovatelka na základě několika rozhodnutí okresního soudu v Plevenu včetně toho nařizující její umístění v ústavu, prokázala, že řízení, jakož i filozofie umístování nezletilých

do uzavřených zařízení, má z větší části sankční povahu. Zpochybňovala dále, že by přijaté opatření bylo opatřením *ultima ratio*, poukazovala na neodpovídající a nevhodné podmínky v bulharských výchovných zařízeních, které stěžují naplňují výchovný účel, uvádějí mimo jiné slabé školní výsledky, jakož i vysokou míru násilí a zvýšený počet sebevražd, o kterou se několikrát pokusila také sama stěžovatelka. Rovněž s ohledem na porušení čl. 5 odst. 4 a čl. 8 upozornila soudkyně ve svém stanovisku na zřejmou nevhodnost systému, přičemž podle jejího názoru nelze rozsah a povahu porušení těchto článků nepovažovat za relevantní také pro účely zkoumání svévolnosti zadržení nezletilého ve smyslu čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Ze všech uvedených důvodů měl Soud shledat porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

(Zpracovali JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D. a Mgr. Zuzana Brzobohatá)

Tisk a distribuci zajišťuje Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3.
Ročně vycházejí 4 čísla.

Cena základního předplatného je 1 152 Kč bez DPH.

Odpovědná redaktorka: Mgr. PhDr. Marie Novotná, tel. 246 040 417, 603 826 881,
e-mail: marie.novotna@wolterskluwer.com

Administrace předplatného: Wolters Kluwer ČR, a. s.,
U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3

Zákaznická linka: tel. 246 040 400, 246 040 401
e-mail: zakaznicke@wolterskluwer.com

Distribuce: CASUS direct mail, a. s.,
Žilinská 5/2773, 141 00 Praha 4